

Auhlnnat8A

370 365-

Mäekala, Rudolf

#1074.

" J. D. A. "

YARTI TILKO
BIGUSTEADUSK

22 okt 35

492

1. detsembril 1935. tunnustatud
Kolmanola auhinna vääriliseks.

Autor: *Rudolf Mäekala, stud.jur.*

Ulikooli sekretär

Asuh

Häädakaitse.

J.A.

4568.

Tartus, 1935. a.

1. detsember 1938
arhiivis

Autor:

Ülikooli kirjastus

D

Tartu Riikliku Ülikooli
Raamatukogu
371332

Ühikõna.

Esitatuva töö on kirjutatud positivistlikus vaimus, tähendab, lähtealuseks on kehtiv kriminaalõigus, kuhu süüsi on poetatud kriminaalõigus-politilisi vihjeid. Teooriat on peamiselt kasustatud lühikade täitmiseks, milliste kohta kehtiv õigus pole andnud sätteid.

Päevõhk on töös asetatud hädaaitse instituti konstruktsioonile Eesti Vabariigi kehtivas kriminaalõiguskorras üldkriminaalseadustiku järel, sest kriminaal eriseadused õigusriigi ideoloogia järel ei kõrvalda hädaaitse kaitse võimalust üheltki kodanikult, kuna kallalekippumise seadusevastasus kõrvaldub ainult üldkriminaalseadustiku 44-47 §-ide alusel. Seadusevastasuse määritlemisel on aluseks Binding'i normide-õpetus.

Hädaaitse paremaks mõistmiseks kaasaja kehtivas kriminaalõiguskorras on nullitud lahti hädaaitse mineviku õiguskorras, mille käsitlemisel autor erineb enamiku vaateid, ühtudes Pernice'ga ja ka tarvitades eri käsitusüsteemi.

Lisaks esitatakse võrdluseks hädaaitse

institundi konstruksioon mõne naaberrüigi keh-
tivas kriminaalõiguskorras.

Tartus,
14. oktoobril, 1935. a.

autor.

Sisukord:

	lk.
Essõna.	2
Sisukord.	4
Lühendid.	7
I lüige: Hädaaitse ajalugu.	8
I jagu: Sissejuhatuses.	8
§1. Käsitlemisalused ja metodid.	8
§2. Perioodiseerimine.	11
II jagu: Hädaaitse surmanisena.	13
I päätükk: Hädaaitse karistamatu surmanisena.	13
§3. Hädaaitse kui surmanine.	13
§4. Surmanise karistamatus.	15
§5. Hädaaitse ulatus.	18
II päätükk: Hädaaitse õigusena surmata.	20
§6. Hädaaitsele surmanisõigus.	20
§7. Hädaaitse ulatus.	22
III jagu: Hädaaitse õigushiniste rikkumisena.	25
I päätükk: Hädaaitse karistamatu haavamisena-surmanisena.	25
§8. Hädaaitse karistamatus.	25
§9. Hädaaitse ulatus.	26
§10. Loodusõigusele kool.	27

II peatükk: Hädakaitse normivastastust kõrvaldava õigushüviste rikkumisena.	29
§ 11. Hädakaitse normivastastuse kõrvaldamus.	29
§ 12. "Õigus"-teooriad.	30
§ 13. "Häda"-teooria.	32
§ 14. "Õiguskorraldus"-teooria.	33
§ 15. Hädakaitse ja hädaseisund.	34
II lõige: Hädakaitse konstruktsioon Eesti kehtivas kriminaalõiguskorras.	36
I jagu: Hädakaitse seisund ja mõiste.	36
§ 16. Hädakaitse seisund kriminaalõiguskorras.	36
§ 17. Hädakaitse mõiste.	39
II jagu: Kaitse eeldus	40
§ 18. Kallalekippumise mõiste.	40
§ 19. Seadusvastastus.	45
§ 20. Subjekt.	52
§ 21. Objekt.	54
§ 22. Vahenditus ja vahendlikkus.	58
III jagu: Kaitse.	60
I peatükk: Kaitse isik.	60
§ 23. Kaitse mõiste.	60
§ 24. Hädakaitse kaitse.	62
§ 25. Objekt.	63
§ 26. Subjekt.	65
II peatükk: Kaitse nõuded.	66
§ 27. ajaldisus	66
§ 28. Liialdamatus.	73

Lühendid.

LLS Läti Vabariigi kriminaalseadustik, makses
1. augustist 1933. a.

RS Eesti Vabariigi kriminaalseadustik - mis aval-
datud Riigi Teatajas Nr. 56, 20. juunil 1929. a
artikkel 396 - ja kriminaalseadustiku maks-
mapanemise seadus - mis avaldatud Riigi
Teatajas Nr. 85, 10. oktoobril 1934. a. artikkel 704.

SSS Saksamaa riigi 1876. a kriminaalseadustik ühes
kuni kaasajani antud novellidega.

UL Vene sotsialistliku föderatiivse nõukogude-Vabariigi
kriminaalseadustik 22. nov. 1926. a. ; 6. juuni
1924. a. redaktsioonis.

I lüige:
Hädakaitse ajalugu.

I jagu:
Sissejuhatusens.

§1. Käsitlemisalused ja -metodid.

Tavatsetakse väita rooma juristide — hädakaitse kohta in teoria enamiku teadlaste poolt tsiteritavate — ilukõneliste loosungite, näit. „Est haec non scripta, sed nata lex“¹ etc. alusel, et hädakaitse on esinenud kõikidel aegadel, kõikide rahvaste juures², et kuna ta baseerub inimloomuse põhitundele, seepärast tal polevatki ajalugu³. Oleks ka

¹ Cicero pro Milone, cap. 4. Tsiteritav näit.: Geib, Lehrbuch II k. 228; Bar, Gesetz u. Schuld III k. 126; Liszt, Lehrbuch k. 144; Binding, Grundriss k. 187.

² His, Strafr. d. deutsch. Mittelalters k. 196; Hippel, Strafrecht II k. 202 etc.

³ „... dieses aus der allgemeinen Menschennatur hervorgehende Gefühl-
.... — worauf die Rechtmäßigkeit und Straflosigkeit der Notwehr sich gründet, ist denn auch die Ursache, weshalb dieselbe eigentlich keine Geschichte hat und keine haben kann.“ Geib, Lehrbuch II k. 228.

mõttetu väelda selle vastu, et inimloomuse ürgse enesetalhoiu
 raistu tõttu vast ainult märtrid ei kaitsens end tema hä-
 vitamiseks suunatud kaasinimese kallalekippumise vastu; kuid
 käesoleva töö lähteks pole mitte inimloomuse põhivaist, vaid
 vastavate ajajärkude kehtiv ehk positiivne kriminaalõigus, kuna
 hädakaitse on kriminaalõiguslik institut, mis on arenend koos
 kriminaalõigusega. Seega osutub teaduslikuks nonsensiks väita
 hädakaitse olekut enne kriminaalõiguse avalikõiguslikku kä-
 sitlust, milline hädakaitse institutid löi⁴.

Hädakaitse kõigidel aegadel eksistimisekest lähtetud,
 nähaakse tavaliselt ta ajaloo all hädakaitse rlatuse arengut,
 mis ilmestub kaitstavate õigushüvite rohkene mis, mõningate
 välisnõuete sättimises, teoretiseeringus etc. Esitatud käsitlemis-
 aluse tõttu on ka võimatu näha hädakaitse arengut põhi-
 muslikult, millist aqa taotleb käesoleva kirjutise ajalooline osa.
 Hädakaitse kui kaitse - ühiskonna ja õiguskonna tekkinuse alg-
 noist kuni kaasajani ühist, nimelt õiguskonna rikkumise, elementi-
 ariva kallalekippumise vastu on sisuliselt arenend kallalekip-
 puja sumnamisest ta igasuguste õigushüvite rikkumiseks. See
 hädakaitse sisuline areng on kergesti konstrueeritav orgaanilise
 ehk naturalistliku meetodi abil institutid hilisemais vormi-
 dest rekonstrueerides varasema, kuna see jäänustub ikkagi hi-
 lisemais vormes.

Samuti nähtub kaasaja kriminaalõigusteaduslike mõis-
 teti ülekandmisega minevikku - milline neid üldse ei tund-

⁴ Vrdl. Pernice, *Labes* II lk. 21 j.

rud, et hädakaitse on kõigidel aegadel eksisterind õigusena või õiguvastastat kõrvaldavana nagu kaasajalgi. Nii käsitleb Brunnenmeister hädakaitset rooma õiguses õiguvastastat kõrvaldavana, kuna käsitleb teda õiguvastase surmanäri §-is⁵. Õiguvastase mõiste on oneti ainult elmise sajandi produkt. Kõrvale heitnud kaasaja mõistete väimise minevikku ilmestub hädakaitse teistkülgne areng — lisaks põhimuslikule — kuna möödunud ajajärgude kehtiv õigus pole enesest arenevad instituti vaadeldud alati sama pilguga, vaid avalin kriminaalõigus oma algmis — oma nõrkuse tõttu — vaevu sellis enesalalhõiu vaistule kasvava instituti tekkinist enesest; kaasajal aga vaadleb teda teatavas mõttes õiguskorra kaitsena.

Hädakaitse ajaloolisel vaatlusel hüpeletakse rooma, germaani, kanoonilise ete õiguste kaudu kaasajani, milline käsitus annab küll details ja ilmeka kirjutluse vastava riigi või nunn ühiskondliku võimne õiguskorras oleind hädakaitsest, kuid mitte teraviliku pilti ei hädakaitse põhimuslikust arengust ega kehtiva õiguse suhtest temasse, milliste arengute koostis ongi käsitledava kirjutise ajaloolise osa huviojektiks. Võrdlev kultuurajalugu viitab suurte rahvagruppide arengfaaside kultuurilist samasust, mis ilmestub aluslikult ka õiguskorradades, olguqi et erinevussidega. Seepärast käesolevas kirjutises ei vaadelda mitte üksikute riikide õiguskorradades olevat hädakaitset, vaid selle kriminaalõiguskorra instituti üldist põ-

⁵ Vt. Brunnenmeister, Tödtungsverbrechen ln. 139 j. „ 10 §. Das Parricidium die rechtswidrige Tödtung. “

hinnullikku arengut, mis on enam-vähem samasisuline kõikidel sama kultuuritasemel olevate suurte rahvagruppide juures, mil-
listest leiavad võrreldvat käsitlemist peamiselt romaani-germaa-
ni grupid, peamiselt materjali rikkuse ja läbitöötamise tõttu
kui ka teoretisringute pärast.

§ 2. Periodiseerimine.

Elmises §-is lükkand ümber tavalise periodiseerimisvii-
si - riikide ja muude ühiskondlike vormide järel - alljärgnevas
töös asetame periodiseerimisaluseks hädakaitse põhimulliku
arengu, kusjuures perioodidena pole mitte rahvagruppide üld-
ajaloos esitatavad ajajärgud, vaid käsitledava instituudi sisuli-
sed faasid, mida aga parema ettekujutuse saamiseks tuleb
katsuda suruda ka üldajaloo ajajärkuksse. Sellise suu loo-
misel tuleb märgendatada üldajaloo vastavate ajajärkude mitte
täielikku kattumist instituudi sisulise arengu faasidega, ku-
na hilisema faasi põhiolemuse alged tungivad kaugelt ul-
misse faasi ja elmise jäänused säilivad hilisemas.

Õiguskorra rikumise läbi kaasinimest ohustava kallaleküp-
pumise vastu suunatud kaitse näha⁶ germaani karis-
tusloojate silmis veel 18. sajandil ainult surmanüst. Seda
hädakaitse sisulise arengu esimene faas on hädakaitse kui sur-
namine. Selle faasi lõppu võib tuua 18. sajandisse küll ger-

⁶ 14: Bor, Gesetz u. Schuld, lk. 133.; Liszt, Lehrbuch lk. 144. etc.

maani rahvaste juures just 1532.a. õigusraamatu (Carolina) mõjul, millisel hädakaitse on ainult surmanine⁷. Preisi 1794.a. seadusraamatu järel, olgugi et hädakaitse on sääl rõõdlenisi kitsendatud, võib eski just näha kaitsena surmanise kõrval resp. tema asemel kallalekippuja teiste õigushüviste rikkumist.⁸ Romaani rahvastele hädakaitse surmanisfaas lõpeb rooma õiguse retseptiooni mõjustusel mõningaid sajandid varem. Hädakaitse surmanisena tuleb tõlgendada, et hädakaitset kaitsja võis alati surmata kallalekippuja, selle haavamine eksisteris ainult vrandjuktumitena kui surmanine ei „õnnestunud“.

Karistusseaduste looja pole hädakaitset surmanist vaa delnud alati ühtlaselt, vaid avaliku karistusõiguse tehnikisest kuni avaliku ja erakriminaalõiguse paralleelse käsitluse lõpuni — nii Rooma riigis imperiumi lõpupäevini ja germaani rahvagrupes tugutama ühisriikliku võimu tekkiniseni (12.-13. sajand p. k.s.) — on ta hädakaitset ainult sallind ja karistamatuks legend.

Ühiskondliku võim vurrnud kriminaalõiguse sfäärist välja eraõigustliku karistuse vastleb ulend perioodi teoretiseeringute alusel hädakaitset surmanist kui mittesüülikku käitumist, vaid koguni kui teatud õigust, mitte iialgi aga sellisel määral nagu teoretiseeringud.

⁷ „Eine allgemeine Lehre der Notwehr konnte nicht wohl gegeben werden, da diese ^{sich} auch bei den Italiern der Renaissance nicht findet. Ebenso wie diese behandelt die CCC die Notwehr als einen Fall erlaubter Tötung.“ Bar, Gesetz u. Schuld III lk. 129.

⁸ Vrdl. Bar, Gesetz u. Schuld III lk. 131j.; Hippel, Strafrecht I lk. 246j.

Hädakaitse sisuline areng surmanisest suundub kallak-
kippuja igasuguste õigushüviste rikkumiseks, sellegipoolest mida
enam õigushüviseid on kaitstavad hädakaitsega. See on hä-
dakaitse arengu teine faas, ka kaasajaga embar.

17. ja 18. sajandil Euroopa riikides võimutsend absolutistlik
monarkia vaatab hädakaitset vaenlikult — kui enesega võistle-
jat ja kuigi hädakaitsetlik käitumine sõnastatakse õigus-
päraseks,⁹ siiski tollase õiguskorra ideoloogiast tingitus ta ai-
nult karistamatuks.

Alles õigusiigi ideoloogia tekkimisel 19. sajandil hak-
kas hädakaitse kujunema normivastastust kõrvaldavaks ins-
tituudiks, millisena oleleb ka kaasajal.

II jagu:

Hädakaitse surmanisena.

I peatükki:

Hädakaitse karistamatu surmanisena.

§ 5. Hädakaitse kui surmanine.

Hädakaitse vähemalt oma algmis surmanisena leiab
tunnustust kõikide kriminaalõigusteadlaste juures¹⁰, kuid tead-

⁹ Vrdl. Hippel, Strafrecht I lk. 280.

¹⁰ Vt. Monssen, Röm. Strafr. lk. 620; Bar, Gesetz u. Schuld III lk. 126 j.; His,

laste enamik — kes vaatleb hädakaitset kui kõikiolul aegadel
 eksisterind ürgset õigust — arendab käsitletava instituudi
 veritasust, tähendab eraõiguslikust karistusest¹¹. Eritatud vaade
 kummutub aga iseenest kriminaalõiguse enese seisukoha
 tõttu ta algneis. Riikade aja-perioodide vältel ühiskond-
 line sisejõudude loonel kujunes riik, käsikões üha enam
 instituute avalikõiguslikku käsitluse embava kriminaalõigu-
 sega. Bonfanti¹² Rooma linnriigi kujunemisel ilmekalt esitab
 riigi ja säilivate geusi ning fanulir — praeguste modernriikide
 kõinide põhitunnustega eelriikliku ühiskondliku vormide — pa-
 ralleelse õiguse teostamise, milline on identne kõinide loomuli-
 kuel kujunevate riikide juures. Võimu tugevumisega haarab
 riik perelt ja sugukonnalt kord-konnalt enam eraõiguslikku
 karistust avalikõiguslikku käsitluse, lõppjeks muutis võimu-
 ühiku pere praegusaia kultuuretiliseks perekonnaks. Tõlpe-
 õeldust selgub, et riik kaotand eraõiguslikku karistuse ei oleks
 ilalgi arendand hädakaitse instituudi näol eraõiguslikku
 karistust; vaid riik võitluses eraõiguslikku karistusega eos-
 tab avalikõiguskonnast vastava instituudi, selle mitte nullidi,
 vaid paratamatuse sunnil, et ära hoida veritasm. Samal

Strafrecht d. deutsch. Mittelalters I lk. 196; Hippel, Strafrecht I lk. 46, 72;
 Brunnenmeister, Tötungsverbrechen lk. 143; Litz, Lehrbuch lk. 144 ete.

¹¹ Bar, Gesetz u. Schuld III lk. 124; Hs, Strafr. d. deutsch. Mittelalters I lk. 196;
 Brunnenmeister, Tötungsverbrechen lk. 144; ete.

¹² Bonfanti, Rooma õiguse ajalugu lk. 54 jj. ; 96 jj.

nõttel asuvad ka mõned teadlased, kes hädakaitset küll põhjendavad veritasu.¹³ Riis — pärast otsust end kahjustavate tegude karistamise enesle haaramist — oma võimude suuremisega keelab ka teatavate tegude sooritamise oma liikmeskonna suhtes, kõige varasemalt surmanüse. Surmanüse riis eraõiguslikult veritasu, kuid riis keelas selle ja karistas ise seda surmanühtluse kui riikliku veritasu näol, kuid avaliku õiglustunde tõttu ei võinud ta keelata õiguskorda rikkuva elukallalekippuja surmanühtlust kallalekiputu või sellega teatavas kaitseohustus-vahetavas oleva isiku poolt. Selline surmanüse ei saanud olla veritasu, sest sellene oli ju riiklik surmanühtlus. Täna tollal ka riis ei tundnud kirjatigi ja ühiskonnale kahjustatus tegeviseks muud vahendit kui ta surmanüse, seepärast ei saadud ka hädakaitset kaitset teistsugusena nõuda. Tuleb aga teravalt eristada hädakaitset, avalikuõiguskorras eostuvat instituti; eristada veel säiluva eraõiguslikust surmanühtlusest, näit. Roomas abieluvikkuja surmanüse.¹⁴

§4. Surmanühtluse karistatus.

Päistab mõistmatuna, et riiklik võim eraõiguslikult käsitletult kiskund avalikku sfääri ainult enda kahjustamise juhtumid ja oma liikme surmanühtlust, kuna eraõiguslikku

¹³ Vt. Hippel, Strafrecht I lk. 102 jj.

¹⁴ Vt. Pernice, Labes II lk. 211; Binding, Normen I lk. 51.

stääri või nende paralleelkäsitluse jäi enamik sündesid, eostas hädakaitsu institutundi, mis on omati eraristiline sündlase surmanime. Väga õigesti lahendab rooma õiguse suhtes selle näiliku vastokkuse Pernice¹⁵. Riigile oli hädakaitsu sama kardetav kui veritasugi, kuid juhtumisel kui ta ei suutnud isikult, kellel ta oli karistusega kuland veritasu, korvaldada tema elu ohustavat kaasiniimes kallalekippanust, pidi ta lubama hädakaitselist surmanüst veritasu ärakõidmiseks. Sellid kaasiniimes elu ohustava - õiguseõnde rikkuva - kallalekippanise kaitse põlmed üldpõhinõttekult lubatud, se tähendab, et üldse se-dalaadi surmanisi ei karistatud; vaid rehtiva avalikkaris-tusõiguse järel kohus võis ka hädakaitselist kaitsejat karis-tada - kuid kergemini; või nõuda lepitusraha surmasaam-omauseile, et hoida ära nende poolt veritasulist sõda, nii ger-maani rahvaste juures¹⁶, või jätta karistamata. Rüksliku võim-tingimusega, kohtuprausise järel hädakaitselise surmaja karis-tamatusel alusel ja vastavat institututi loodusõigusele põhjin-davate teoretiseeringute tõusel kujunes rooma õiguses Hadria-nise ja teiste imperaatorite korraldustega üldpõhinõtteus, et isikut mitte karistada¹⁷, kes surmab teise isiku, kes üldist rahu rikkuvates kipub talle kallale, et teda surmata. Sama üldpõhinõtteid tuntakse germaani rahvaste juures alles 11. ja 12. sajandi kui ka hilisemates maa- ja linnaõigus-

¹⁵ Vt. Pernice, *Labes* II lk. 21 j.

¹⁶ Vt. Hirs, *Strafrecht d. deutsch. Mittelalters*. I lk. 196 j.

¹⁷ Vt. Pernice, *Labes* II lk. 23.

tes.¹⁸

Esitatud vaatele ristab enamiku teadlaste arvamus hädaaegset käsitavat ajajärgul - vähemalt rooma õiguses - kui väljakujunenuna, õigusega olevast institutsioonist¹⁹, põhjendatud see mitmeti:

Nii 12. tahvli seaduse järel tabatud fur nocturnuse ja rülvadega vastuhakkava fur diurnuse normamine „iure caesus esto“ alusel ja abielumurdjate surmamist tavatsetakse näha hädaaegselise kaitsega²⁰, Mommseni on nende suhtes kahtlul.²¹ Õigem on näha abielumurdja naisisiku surramises „ius vitae ac necis“ võimaluse üle ja mehe kui ka furi surramises erasoiguse liikum karistust.²²

Rooma juristide ritaomilistes kaitsekoodes ja teoreetiseringuts²³ nähause tõendust Cicero aegsel hädaaegse kui loodus-

¹⁸ Vrdl. Hrs, Strafr. d. deutsch. Mittelalters I lk. 196 jj.

¹⁹ Vt. Bar, Gesetz u. Schuld III lk. 126; Binding, Grundriss lk. 187j.; Hippel, Strafrecht I lk. 46, 56.j.; 72.; Brunnenmeister, Tötungsverbrechen lk. 143.

²⁰ idem.

²¹ Mommsen, Röm. Strafr. lk. 620.

²² Vt. Pernice, Labo II lk. 25; Thering, Geist I lk. 130; Binding, Normen I lk. 51. „...es gibt aber auch ausserdem noch besondere Ausnahmen, die sich auch einzelne Normen beschränken: ich erinnere an die erlaubte Tötung des Ehebrechers und der Ehebrecherin nach römischen Rechte.“

²³ Vält. Cicero pro Milone, cap. 4. : „Est haec non scripta, sed nata lex... ut si vita nostra in aliquas insidias... incidisset omnis honesta ratio

õiguskõrge institutsioonile. Kuid need teoreetisühingud ei esita reaktiivset õiguse seisukohta ja ka „kuldse“ Cicero kaitserõõne pidamise tarvidus ilmestab hädakaitse tundmatust üldregulina²⁴, sest muidu ei oleks tarvidus igat hädakaitset teostajat suhtunud resp. karistamatus rääkida. Samuti tõestab seda hädakaitse spetsiifilise termini puudus, sest termin „in europaica tutela moderatio“ (Cod. 8, 4, 1) pole tehniline²⁵, „vini vi repellere“ – „arma armis repellere“ on laialdaste omaabi juhtumite nimetused, millest hulka paigutati ka hädakaitse kui arenenutu institut ja tsiviilistlike omaabi juhtumite kõrvaldamisega läis nende õiguskõrge taktus üle hädakaitsele, et sedagi muuta mingisugis õiguseks.

§ 5. Hädakaitse ulatus.

Õelnistes §-ides selgus, et hädakaitse käsitletava ajajärgu mõistes oli vaba inimese surmamine teie vaba inimese poolt, kellele ta kipus kallale, et teda tappa. Laiaulatuslikum – vähemalt ajajärgu alul – hädakaitse polnud, sest niin oli avaliku kaitse alla võtnud ainult vaba inimese elu,

---

esset expediendae salutis. Silent enim leges inter arma... cap. 9. cum vi vis illata defenditur. "Binding, Grundriss lu. 187j.

²⁴ Vt. Pernice, *Libro II* lu. 21j.

²⁵ Vt. Mommsen, *Röm. Strafr.* lu. 620.

tegelikult veel enam kitsendatult, näit. Roomas kaitsiti avalikri-
 minaalõigusega ainult paterfamiliase elu - muidugi ajajärku
 algupoole; kuna kehavigastamine, vargus etc. kuulusid kas
 avalikõigustliku ja eraõigustliku karistuse paralleelstääri või
 ainult eraõigustlikku käsitluse, nagu varanduse kaitsmine.²⁶
 Täna aga kallalekipumise korral on enamikult raske teha
 vahet, kas see on suunitud kehavigastamisele või tapmisele, se-
 pärasest tollane hädakaitse oli karistamatu kallalekipumise
 vastu, mis sihitud elule või kehale²⁷, sest kallalekipumise
 hetkel võib alati oletada elu ohustamist. Singulise punkt-
 matus kaitsens hädakaitses vendivad kõin autorid²⁸, kuna
 see on arusaadav, sest singuline punktumatus oli naisele tol-
 lases ühiskonnas peaaegu tüna eluks. His²⁹ toob hädakaits-
 set laiemaulatuslikustavana germaani rahvaste juures kodurahu
 — elutsetava hoone, aia ja vähema ulatusliku kaitsvõimalusega
 põllu — kaitsmist rahumurdja kallalekipumise vastu.

His³⁰ toob germaani õiguses hädakaitse kohta esita-
 tud sätteid, näit. kallalekiputu taganege kolm sammum, või
 olgu haavata saand, või hüüdnu naaber juure, või kaitsnu
 hädakaitseliikl ainult siis kui kiputakse kallale rüvaga etc.

²⁶ Mommsen, Röm. Strafr. I. 527.

²⁷ idem. I. 620; „defensio proprii corporis, id est notwehr“ His,
 Strafr. d. deutsch. Mittelalters I. 197.

²⁸ Mommsen, Röm. Strafr. I. 620; Bar, Gesetz u. Schuld II. 126; Hippel, Strafrecht I. 72.

²⁹ His, Strafr. d. deutsch. Mittelalters I. 204jj.

³⁰ idem.

Pärast surmanist viigu surmaja surmatu kohtusse, või andku kohtunikele mõõk üle; kodurahu rikkujat surmamisel niidagu laip ristile ja asetatagu ta rinnale vähesi rahaga rahakott ja mõõkete.

Peres ja sugukonnas kui elüüklis ühiskondlikes võimudes esildus üheltpoolt perisa kui võimukehastaja kaitsekohustus oma võimulaste suhtes ja teiselt poolt võimulaste kaitsekohustus perisa suhtes. Riiklik võim tekkind, ulpoolnimetatud kohustused säilusid kujunenuna vastavalt õigusolustikule teistvaherorras Rooma sõjaväes ohvitseride sõdurite vaheliseks, germaaniaas feodaalvaherorras ja härra ning sulaste vaheliseks; samuti perekonnas vanemate ja laste, eestkostjate ja eestkostetavate vaheliseks ning ürgse sugulaalvaistu alusel naiste ning laste kaitseks. Tollane kehtis kriminaalõigus luges karistamatuks surmanise, mille korda saatis isik ulpool esitatud kaitsekohustuse vaherorras oleva isiku elu, keha, sugulise puutumatuse või kodurahu kaitsemiseks rahumurdja kallalelippumise korral³¹ — kaasaja mõistes hädaabi.

II päätükk.

Hädakaitse õigusena surmata.

§ 6. Hädakaitse surmanisõigus.

„Ruldsun“ Cicero kaitsekõnede ja imperiumi algusajam

³¹ Vt. Mommsen, Römer. Strafr. I. 621; Hs, Strafr. d. deutsch. Mittelalters I. 200.

dite juristide ning õigusteaduslike koolide filosoofiringud iga-
 suguste omaabi-juhtumite – vim vi repellere – kui loodusõigusli-
 ku institutsiooni üle ja Hadrianuse ja teiste imperaatorite kor-
 raldised, millistega elmusis päätkinis kirjeldatud surmamine
 tunnistati alati karistamatuks, mõjustasid Justiniaani kodifi-
 katsiooni, et selleski vim vi repellere institutsiooni vaadeldakse kui
 teatud õigust, õieti kui loodusõigusliku institutsiooni.³² Eelpool
 nimetatud omaabi-juhtumitega paralleelselt jookseb kuid te-
 nende hõlma haarata hädakaitse siirdub Rooma õigu-
 se retseptsiiooni Haalia's loodusõiguslikuna³³ vim vi repellere
 institutsioonis, kust ta aga eristub „moderamine inculpata tute-
 la”³⁴ nime all. Rooma õiguse retseptsiiooni mõjul ka saksa
 rahvusest pähe Rooma riigi seadusandlus, eesotsas Carolina'ga,
 loeb hädakaitsele kaitse isiku käitumise mittesüülikuks.³⁵

³² Vrdl. „L1927D de vi et de vi armata 43,16: vim vi repellere licere
 Cassius scribit: idque ius natura comparatur. 145 §4 D ad leg. Aquil.
 9,2 Paulus: Qui cum aliter tueri se non possent, damni culpam
 dederint, innoxii sunt: Vim vi defendere omnes leges omniaque
 iura permittunt. 14pr. D: adversus periculum naturalis ratio
 permittit se defendere; “Binding, Grundriss lk.188

³³ Vrdl. „§1.pr. Et primo sciendum est, quod si aliquis commiserit
 aliquod maleficium ad sui corporis defensionem, ex hoc puniri
 non debet.... Nam vim vi repellere omnes leges, omnia iura per-
 mittunt. “Kantorovicz, Caudinus II lk.177

³⁴ Vt. „§8 pr. Et nota, quod omnis defensio, que a iure conceditur, facienda
 est cum moderamine inculpate tutelae.” Kantorovicz, Caudinus II lk. 180.

³⁵ Vt. „A.139: Item welcher eyn rechte notwehr zu rettung seines

Vastava ajajärgu õigusteooria püüavad hädakaitset püramatiks isegi paavsti ja keisri poolt ja Carpzov raatleb — isegi modernemalt kaasaja „õiguskonrakaitse“ teoreetikut — hädakaitset kaitsejale kui enese ja ühiskonna vastu kohut täitvale isikule³⁶, kuid need teoretiseeringud ei avalda mõju kehtiva õiguse raatele, mille järel hädakaitse mitte-õigustlik või teatud õigus surmata, kuid seaduse poolt kindlaks määratud raamides.

§7. Hädakaitse ulatus.

Õelmises päätükis mainitud õigushüvitele, mille kaitse õigustlikku rahu rikkuva kallalekippumise vastu moodustas ki hädakaitse, lisandub käsitledaval ajajärgul mahu majanduslik hüve, teisiti varandus; kuid mitte rooma õiguse perioodil³⁷ — sest siis oli varanduse kaitseks nel omaabi — ja ka kanooniline õigus — ecclesia vivit lege Romana — eitab surmanist varanduse kaitseks; Bar näeb selles küll usulist-etilist lähtekohta³⁸, kuid tuleb nentida tõika, et

³⁶ Bar, Gesetz u. Schuld III lk. 150.

³⁷ Vrdl. Pernice, Labeo II lk. 26

³⁸ Vt. Bar, Gesetz u. Schuld III lk. 127.

leibs und lebens... thut, unnd jhenen, der jn also benöttigt, in soleher notweer entleibt, der ist darum niemants nit schuldig“
Binding, Grundriss lk. 188.

ülduse õiglustunne pole varanduse kaitseks inimese surmamist kunagi eriti õigustand. Hädakaitset võimaldab varandus vaid ajajärgu lõpupoole³⁹ rooma õiguse reaktiivsele mõjul, mil kaitsekäitumist püütakse juba teatud tingimustel ka kallalekippuja haavamiseks.

Varandusest varem hädakaitset võimaldas kindlasti au, sest üldise õiglustunne eitades surmamist varanduse kaitseks, veel isegi kaasajal õiguseüri ideoloogiaga riikides on säilinud keskaja konbejäänus müretatud aule õigluslikuks tasusaamiseks üliõpilas- ja õhvitserkonna au pesemine haavaja verega kaherõitluse näol, milline aga eriti "modern" oli keskaja "rüütlilikuse" perioodil ja millest nähtub, et peti au kaitseks surmamist täiesti õigluslikuks vahendiks. Eriti sõduri au on kõikidel aegadel - ka siis kui tsivilisatsiooni au midagi ei maks⁴⁰ erilist kaitset leidnud, sepärast Roomas, kus vääriline meheamet oli sõdimine või keskajal rüütlite jumus pidi hädakaitseline surmanine au vastu suunatud kallalekippumise korral olema täiesti mõistetar.

³⁹ Vt. ".... ferlicheytt seines leibs, lebens, ehren und guten leumuts halben." Vergleichende Darstellung II lk. 259; "Friedrichs II gesetz von 1235 §5: ad tutelam corporis sui vel bonorum suorum, quod dicitur nothwehr." Binding, Grundriss lk. 189.

⁴⁰ "noch das geltende österr. Recht gewährt nur offizierem Ehren-Notwehr...." Vergleichende Darstellung II lk. 259.

Hädakaitsele surmanisele taotlema tõmmata naame, nii Carolina 140. artikli järel hädakaitse on lubatud, kui taganeda pole võimalik⁴¹; samuti nõutakse, et ainult relvadega kallalekippumist tõrjutagu relvadega⁴² etc. Tuntakse sepärast juba hädakaitse liialdust, mis on karistatav kergemini⁴³.

Itaalias reitsiperioodes rooma õigust lähtuti kolmanda isiku kaitsmisel (hädabi) teda ohustava kallalekippumise vastu elmisel perioodil tuntud kaitsekohustusvahetkorrast⁴⁴, kuid hiljem võimaldab hädabi igit inimest kaitsa.⁴⁵

⁴¹ Vt. Hippel, Strafrecht I lk. 202.

⁴² „si aggradiaris me cum armis, possum cum armis resistere, si autem sine armis, me defendere debeo sine armis“ Kantorovick, Candinus II lk. 180.; His, Strafr. d. deutsch. Mittelalters I lk. 199.

⁴³ Vt. Hippel, Strafrecht I lk. 203.

⁴⁴ „Item quod licet pro meo corpore, licet etiam pro corpore filii mei...“ Kantorovick, Candinus II lk. 177.

⁴⁵ „CCC A. 150... zur rettung eynes andern leib, leben oder gut.“ Binding, Grundriss lk. 188.

III jagu:

Hädakaitse õigushüviste rikkumisena.

I peatükk:

Hädakaitse karistamatu haavamisena - surmamisena.

§ 8. Hädakaitse karistamatus.

Avalekkriminaalõigus algneist kuni käsitletava perioodini oles hädakaiteline käitumine surmamisena, tähendab, rehtiva õiguse poolt ettekirjutatud juhtumel - mida hädakaitseks loeti - oli surmamine alati lubatud. Kuid hädakaitset võimaldavate õigushüviste rohkumisega juurdus juba ammu eelmisel perioodil surmamise piiramine, kuid keskaja üleliigse surmanuhtluse õhkonnas ei jõutud ses ajas reaalsele tulemustele, vaid 17. ja 18. saj. Euroopas valgustusajajärgu surmanuhtlust eitava õigustloosofia alusel ka hädakaitse käitumisena nõuti peamiselt kallalekippuja haavamist, surmamist võimaldati ainult suurte kitsendustega, näit. Preisi 1794. a. maaoiguse järelle ainult riigivõimu abi puudumisel ja kui teisiti kallalekippumist pole võimalik kõrvaldada. ⁴⁶

Tollal, avastatud maailmajagude ekspluaterimiseks

⁴⁶ § 523. Solange der Angegriffene sich ohne seine Gefahr dem Angriff des anderen zu entziehen vermag, ist er zu dessen lebensgefährlicher Beschädigung nicht berechtigt. "Bar, Gesetz u. Schuld. III Bn. 133.

militarismi ja merkantilismi sosisistusel kujunenud absoluutse monarhiaga riikides taotles õigumõrd karmi poliitseiriinliku ideoloogia alusel monarhi võimu tugevustamist põhimõttel, et seadusena on monarhi sõna. Seepärast võisid õiguskorras oleleda ainult need instituudid, mis olid kesk-
võimule kaudlikud, kallutades alamaid monarhi sõna kuulama. Hädaaegse aja kui niigi õiguskorras sõltumatu ningi loodusõigusliku instituudina oli võrrekehaus tollase õigusiideoloogias, koguni kahjulikuna tunduv niigile, õonestades monarhi ainuvõimsust; seepärast tollase kehtiva õiguse järelle hädaaegitse pole ningi õigus, vaid monarhi poolt alumsena rahvale antud võimalus, mida võib tunnustamlikult kasutada kehtivas õiguses märgitud juhtumil ja korras ilma, et siis karistataus.⁴⁷

§9. Hädaaegitse ulatus.

Tollane seadusandja võimaldas hädaaegitse kõikide õigushüvite kaitseks, seega hädaaegitseel juba kaasaja ulatus. Nii Preisi 1794. a. maaõigus käsitleb hädaaegitseel privaatdeliktide osas, millistena loeti süütegusid kaasaja mõisteliselt kodaniku isiklike — elu, keha, isikuvabaduse, sugulise puutumatuse, au — kui ka varaanduslike õigushüvite vastu.⁴⁸

⁴⁷ Vrdl. Bar, Gesetz u. Schuld l. 191 j.; Hippel, Strafrecht I l. 253 j. 246 j.

⁴⁸ idem.

Seadustikule elnenud teoreetilised näsitlused esildavad hädakaitset juba modernsete nõuetega, nii näit. Böhmer. elementa iurisprudentiae criminalis (1732) säätis moderamen inculpatae tutelae institutudile nõuded, et ebaõigustliku ja ettekaratsematu - inimest et ex improviso - kaasasge ohu - periculum praesens - tõrje oli tarvilik, mis avaldub - nii tema kui ka Prisi 1794. a. vaaõiguse järele - hädakaitse võimalikkuses ainult siis, kui hädakaitse olija on vaadand, et monark ei suuda teda aidata, pöõga ega mõnel muul tel pole võimalik ohust pääseda ja siisui, surmata võib kallalekippujat ainult elu või varanduse vältimatus kaitseks.⁴⁹ Hädakaitse liialdus on kergemini sanktsioneeritud ja hädaabile kohaldatuse ulpoolmainitud reeglid⁵⁰.

§10. Loodusõiguslik koob.

Õigusfilosoofias ulatub juba filosoofia tekkimise hämmusse tagasi Kreekas ja Roomas vaade teatavatele tollal tuntud kõikide rahvaste juures olevatele samalaadsetele õigusnorme kui väljaspool inimloome sfääri eksisteerivatele ehk loodusõiguslikele. Perioodiliselt on loodusõiguslik vaade puhanguiselt kord valdavans tõusnud, siis jälle möö-

⁴⁹ Vt. Hippel, Strafrecht I lk. 253jj. 276jj.; Bar, Gesetz u. Schuld IV lk. 131jj. vrd. Vergleichende Darstellung II lk. 259.

⁵⁰ Vt. Hippel, Strafrecht I lk. 246jj.

nana vaibund. Selle vaate õitsuag langeb 16-18 sajandile, kus absolutistliku monarchia umbuses ta reaktioonina küll tollaste ideoloogiale paistis, tekitab siiski absolutismi kõvendajana, sest põhistas tollast konda; alles kui 18. sajandil absolutismi õhk liig hingematvaks muutub, sähvivad rahvaralitsust pooldavate loodusõigusefilosoofide vaated ses pimeduses ja nende elektriseeringute kaavitusel pilbastabki verine Prantsuse revolutsioon käsiteldava ajajärku.

Loodusõigusefilosoofid spekuleerivad status naturalis'e ehk elbiikliku perioodi ja status civilis'e ehk riikliku perioodiga. Üleminekul status naturalis'est riiklikku perioodi, kas lepingu või mõnel muul alusel, annavad individüid üle riigile õigused, mis nad status naturalises erisid ning vastutasuks kaitseb riik neid ning võimaldab rahuliku olelu, sest riigi ülesanne on luua üldine rahu ja tagada inimeste julgeolek, sest seda polenud status naturalis, kus valitses „omnes bellum contra omnia“ või vähemalt julgeolekut tõrjuda^v tahete ristamine. Kuid ka status civilis'es tekitab olukordi, mil riikliku võime ei suuda kaitsta kodanike julgeolekut ja neil hetked tekitab eo ipso status naturalis ja endistavad isikul kõik õigused, mis tal olid elbiiklikus perioodis. Mainitud juhus on ka hädaaitse, supärast hädakaitses teitseja on status naturalis'es piiramatute õigusega kaitsta end kallalekippumise vastu. ⁵¹

⁵¹ Bar, Gertz u. Schuld III lk. 130j.

II peatükk.

Hädakaitse normivastast korvaldava õigushüvite rikkmisena.

§11. Hädakaitse normivastast korvaldatus.

Absolutism eestand enese režiimi ja valgustusaja-jõrgu õpetusis 18. sajandi lõpul pakatavat revolutsiooni, millise veevimas elmiste sajandite kultuurloomingu ümberhinnaugus tekkind tänapäeva õiguskorra suunitlusi ei muutnud murda 19. sajandi algu aastakümnete reakttsioon, vaid 19. sajand ja käesoleva kulutatud osa on päädpööritava käirusega kulturrehituse ajajõrk, kus ka õiguskord töötatakse ümber õigusiigi ideoloogja alusel.

Õigusdistsipliinidest vähima käsitluse leidnud kriminaalõigus kujundatakse sel epooht endiste mõistete ja institutide tänapäevaseks muundamisega ning uute loomisega kindlasse süstemis.

Ja kehtiv kriminaalõigus ei otsi õigusfilosoofiliselt teoretiseeringult alust hädakaitse institutidile, mis pole enam nõõrkehaks üldises struktuuris, vaid täisõiguslik institut, milliste abstraktseis raamidis konkretset teotaja koda-nik ei teote mingi õiguse alusel, ta ei jää ka ainult karistamatuks, vaid kehtiv õigus ei loe tema kriminaalõiguslikult tähtsat käitumist süntseks, tähendab, isik teotseb täiesti nii, et õiguse käsk-kuld teda ei riiva. Kuid õigus ei käsi teda niivüsi teotseda, sepäras häd-

kaitse on ikkagi ainult normivastast resp. õiguvastast kõrvaldada. Kuid see hädakaitseiline käitumine peab toimuma kehtivas õiguses kindlaks määratud raamides, milliste vaatlemine on kaasaja kehtiva kriminaalõiguse analüüsi ülesanne, kuid kaitse all on mõeldav kallakippuja igasuguste õigushüviste, nii isiklike kui ka varanduslike, rikumine.

Alljärgnevalt vaatame kaasaja rõistlevaid teooriaid, millised püüavad leida hädakaitse institutidile causat, tähendab, püüavad vastata küsimusele, miks hädakaitse institut on üldse figureerimas õiguskorras.

§12. "Õigus"-teooriad.

Saksa õpetlase Berneri⁵² poolt õigushüvised rangistatud nende väärtuse järel, kujuneb n.n. kollisiooni teooria, milline hädakaitse causat näeb õigushüviste kollisioonis suurema väärtusega õigushüvise õigusena, et vähima väärtusega õigushüvise hävitus tema kasuks, nagu Stammler⁵³ seab

⁵² Vt. Bar, Gesetz u. Schuld III lk. 135.

⁵³ "Es gibt ein Recht des Notstandes, ebenso wie ein Recht der Notwehr, und es ist nicht rechtswidrig, sondern dem Rechte gemäß, daß ein qualitativ höheres Recht auf Kosten des niederen oder ein quantitativ umfangreicheres auf Kosten des qualitativ gleichen aber quantitativ geringeren oder mindestens qualitativ und

loosungi kollisiooni teooriale.

Elmises päätükis käsitletud loodusõigustlik kooslus esindub ka vaadeldaval ajajärgul n.n. riigilepingu teooria pooldajate Grollmanni ja Fichte kaudu õpetuses hädakaitsest kui kaitse loodusriisukorras eritud õigusest, millise ta andis lepingu põhjal riigile, et see kindlustaks tema julgeoleku ja kui riik ei suuda seda, tähendab lepingu murras, siis võib ka kodanik lepingu murda ja kaitsta oma elu ja vara tänavaröövli vastu nagu metsik indiaanlane, kes seadust ja riigivõimudele ei tunne. ⁵⁴

Hegel põhistab hädakaitse kallalekippu õigusele kaitse end kallalekippuja ülekohtu vastu ⁵⁵ ja separest õigusele, tähendab kallalekippu on igal ajal ja igal viisil õigus kaitse end ülekohtu, tähendab kallalekippuja vastu, seega mingid kitsendavaid raame hädakaitsele kaitsele tõmmata ei või ⁵⁶. Schollmeyer ⁵⁷ — Hegeli õpetuse suunaline kuid mitte ta järglane — põhimõttel, et õigus ärku salligu riigile ülekohtu, näeb riigi poolt hädakaitse piiramises kogu-

---

quantitativ gleiches Recht auf Kosten des andern erhalten werden." Fernex, Rechtswidrigkeit II lk. 46.

⁵⁴ H. Baumgarten, Notstand u. Notwehr lk. 99.

⁵⁵ „das Recht bückt dem Unrecht nicht zu weichen." Fernex, Rechtswidrigkeit II lk. 39.

⁵⁶ H. Baumgarten, Notstand u. Notwehr. lk. 99.

⁵⁷ idem.

ni riigi astunist ülekohu-partei pooldajaks.

§15. „Häda“-teooria.

Saksa kriminaalõigusteadlane Ferneck selmises §-is käsitletud „õigus“-teooriatele ägedalt kallale rippudes ja neid kummutades põhistas hädakaitse kui hädasisundi erijuhu „häda“ aluse. Häda on Ferneck'i järel raskest talutav psüühikat mõjustav kannatusolund, millest hädasolija taotleb pagu.⁵⁸ Hädakaitse „häda“ erineb hädasisundi „hädast“ ainult tema väljakutsumise põhjuse — kallale rippumise — pärast.⁵⁹

Selle teooria järel hädakaitse on pahatahtlikku kallale rippumisega tekitatud hädast kallale ripputu taotlus pääseda, kusjuures vastas käitumine on õigustatud Brodzheimeri järel ainult siis, kui harilik (kesmine) kodaniku vaate

⁵⁸ „eine schwer zu ertragene, die Psyche beeinflussende leid erweckende Lage, welcher der Bedrückte zu entfliehen strebt.“ Ferneck, *Rechtswidrigkeit* II lk. 103.

⁵⁹ „ihr erstes und auffälligstes charakteristisches Merkmal besteht in der Not: dem Angriff. Die Notwehrhandlung ist eine durch einen Angriff veranlasste Not-handlung.“ Ferneck, *Rechtswidrigkeit* § 122.

järele teotamise hädast pääsuns, mitte aga kuritegelikult. 60

§ 14. „Õiguskorraldus“-teooria.

Õigusliku riigi ideoloogias suhtes osutub vastu võetavaks saksa teadlase Baumgarteni⁶¹ poolt kujundatud õpetus hädakaitsest kui õiguskorra kaitsest ehk objektiivse õiguse teostamisest. Selle õpetuse aluseks on kõigi kultuurinämete tekkepõhjused ühiskondlike kihistuste võitluse loomejõus nägava Theeringi vaade võitlusest õiguse pärast. Selle õpetuse järele õiguseorad pole mõeldav ilma inimeste psüühikas peituva õigustundeta, milline realiseerub välisilma selle nämete hindamises õiguslikuks ja ülekohutseks ja taotlus õigust järele seada. Riik oma õigusiideoloogia alusel loob õiguskorra ühiskondliku olelu võimaldamiseks, kuid see ühiskonna õiguslik kord pole sadusandja loomejõu viil, vaid vastava ajajõrgu ühiskondlike kihistuste õigustunnete võitlusprodukt, seega vastava ajajõrgu õigustunnete keskmine.

Armastades õigust on kodanik alati õiguskorra eest rahul ja kaitseb teda ülekohutu vastu. Seepärast ka hädakaitse on harilikult n. n. keskmine kodaniku õigustunde kaanides kehtiva õiguse poolt kodanikule antud võimalus nagu rüüki kaitse õiguskorda, mis pärast sel institutioonil pole mitte ainult normivastasust kõrvaldada

⁶⁰ Baumgarten, Notstand u. Notwehr. lk. 100 j.

alus, vaid veel enam, ta on objektive õiguse teostamine, mitte aga õigus! Et aga kaasaja avalikaristussüsteemi hädakaitse ei muutuks eraõiguslikuks karistuseks, vaid püüaks eelpoolmainitud idelisel alusel, seepärast kehtii õigus muundab vastava käitumise raamidesse, millistes ta tegelikult eksisteerides vastab keskmise kodaniku õigustunde sisukohalt õiguskorra kaitsele.

§15. Hädakaitse ja hädaabisund.

In teория tavatsetakse hädakaitset vaadelda hädaabisundi erijuhetunina,⁶¹ põhistades see mitmeti. Nii Ferneck⁶² lähtub nende institutide ühendamisest nende tühis-
alusest „hädast“, mis on muudugi õige, kuna vastavate institutide terminite esõna „häda“ seda kinnitab; samuti elu ja varaohustava tänavaröövli vastu kaitseb end inimene „häda sunnil“ ja „rühmses hädas“ haarab inimene „õlekõrrestki“ kinni. Surmanõistetud tänavaröövli „surmahädas“ pageks enne otsuse täideviimist etc. Võib täiesti neutida tõika, et iga inimese pisemagi teotumise aluses on häda, või teaduslikku terminit tarvitades – elualalhoiu vaist. Kuna seega iga inimtoiming on imbund läbi hädast, on nõu- sens määrada käsitledavate institutide alusest kui hädast,

⁶¹ Ferneck, Rechtswidrigkeit II lk 102 jj.; Baumgarten, Notstand u. Notwehr. lk. 96jj.

⁶² Ferneck, Rechtswidrigkeit II lk 102 jj.

sest siis oleks ka kurjategija surmanuhtluse täidesaatmine, resp. üldse karistus, hädaseisundi erijuhtum, kuna riik hädas kaitseb end kurjategija vastu.

Lähtudes teistiti näeme, et enamiku teadlaste poolt kes vaatlevad hädakaitset hädaseisundi erijuhtumina - käsitletakse hädakaitset õiguskorva kaitsena (vaata § 14). Milline õiguskorva kaitse on hädaseisundis käitujal, kes oma elu päästmiseks hukkuvalt laevalt lükkab vette teise inimese ja kargab päästeplaati? Esitatud juhtumil pole olemas mingit õiguskorva kaitset, vaid inimene teeb loomalinult "enese alalhoiu vastu tõttu". Hädaseisundit õigustab ainult moraalne lähtekoht,⁶³ mitte aga õigus; ka see, et riik õiguskorva näol tuleb avalikule arvamisele vastu ja võimaldab hädaseisundi ei lükkua esitatud ümber, sest riigile on ükskõik kumb inimene hukub, tähtis on vaid ühiskondliku rahu säilimine.

Ülpoolõeldust püsib mõlema institutundi teravalt eristamiseks, mida sunnib selgi nende institututide ajaloolise arengu erisus.

⁶³ 4. Bar, Gesetz u. Schuld III lk. 140 jj.

II lõige:

Hädakaitse konstruktsioon Eesti kehtivas kriminaal-
õiguskorras.

I jagu:

Hädakaitse seisund ja mõiste.

§16. Hädakaitse seisund kriminaalõiguskorras.

Kehtiva kriminaalõiguse raade eneses oleva hädakaitse institundi kohta väljendub ks-u 6. peatüki: „Süüesavamise ja kuritegelikkuse tingimused“ 45. §-i sõnastuses: „Süüteks ei loeta tegu, mis saadatud korda hädakaitse juures...“, millisele lauseosale alajärjekorraga annamegi interpretatsiooni.

Iga inimese elu hällist-hanani moodustub pidevast reast psüühilisest ja füüsilisest olukorrast, mis välismaa aktiivseks kujundajavad käitumisi, millel tahte püramatuse tõttu kujunevad ühiskonna individide vahelises võitlussuhtes, millise aga väldib õiguskord ühiskonna olelu võimaldamiseks. Õiguskord on sellane abstraktne konstruktsioon, mis avaldub ühiskonna siserahu säilitamiseks individide omavahelistes kui ka individide ja ühiskonna vahelistes suhtes käitumiste õigustavaks

— kohustavaks suunitlemises. Kriminaalõiguskorra — kui õiguskorra ühe osa — ülesanne on ühiskonna rahu säilitamine indiviidide julgolekut kaitstes, ehk teisiti, võimaldades indiviidide olematagades nende puutumatust koos indiviidide poolt; mis võimaldub sel tel, et riik oma organite kaudu hoolitseb, et ei sooritataks indiviidide või ühiskonna hüvaolu rikkuvaid teatavaladseid tegusid — milliseid kirjeldab kriminaalseadus ja karistuse ähvardusega neid keelab — mida süüteguks nimetatakse.

Koosseisult on hädakaitselise inimese hüvaolu rikkumine teo läbi, mida KS kirjeldab ja sanktsioneerib, kuid 45. §-i järel ei loeta hädakaitselist käitumist süüteoks, samuti nagu 44. §-i järel süüte koosseisuline tegu ei loeta selleks, kui see sooritati seaduse või sätitud tingimustele vastava teenistusliku käsu täitmiseks. KS-u vastavate §-ide (44 ja 45) identse sõnastuse „ süüteoks ei loeta tegu“ alusel koosseisult süüteolise teo kuritegelikkus peaks kõrvalduma nii seaduse, teenistusliku käsu täitmisel kui ka hädakaitsel identtsel põhjusel, nimelt ühiskondliku rahu säilitamiseks ehk õiguskorra kaitse alusel. Aga tegelikkuses — teiste seaduste alusel — seaduse või teenistusliku käsu täitmine on sooritajal kohuslik ning üsna sageli ka teo sisuline kuritegelikkuse element kaob teo sooritaja, kannataja ja vaatlejate silmis ja ilmneb juba täiesti ühiskonnapärase teona. Näit. kui kordnik viib joobnut vahitappa, siis ei joobnuga päälvatatajal meenutu, et kordnik viirab joobnu isipuutumatust ja -vabadust, millise süüteolikkuse kõrvaldab

ainult seaduse täitmise kohustus. Kuid nimetatud käitumine tundub igale sama loomulikuna kui kordniku jalutaminegi tänaval. Hädakaitse käitaja tegu märgatavalt aga alati süütesõlmuna, vastav käitumine pole ka sooritajale kohuslik vaid ainult õiguslik, ning kohus otsustab, kas üldse oli hädakaitset või mitte.

Kohtupraktis on hädakaitse suund liig kitsapiiriliseks, milline suhtumine vastavasse instituti on KS-u võimalike vööras, sest KS-u järele on hädakaitse samane õiguskorra kaitse nagu seaduse täitmise ja seepärast peab kohtupraktis suunduma sellele, et üldiselt areneks tunne hädakaitse käitajale kui seadustäitjale, kuna hirmu kallelekkumisele ajalise kaitse ees on alati suurem kui hilisema ^{karistuse} ees ja samuti on õiglaslikum kaitse-kallelekkumise õigushüviste rikkumana — süüteo sooritamise hetkel, mil tunded on elvil ja mil ka liialdatud kaitset hinnatakse õiglaslikumaks karistusest, niids asetatakse süütegitajale siis, kui aeg on süüteo haavad parandand või kahju saamist aastaid katnud maakamara. Selline karistus tihti õiglustundele osutub mõttetuks ja viitab inimesis pesitsevale verijamule; kuid laialdane hädakaitseline süüteo tööje ta sooritushetkel — ja seda võimaldab KS — tundub ikkagi õiglaslikuna, kuna inimene on valdavas enamikus tundealend ja oleviku nähete mõjustused on sügavamad mineviku nähete hinnangu muljast. Et hädakaitselik kaitse oleks aga õiguskorra kaitse, seepärast peab ta püsima naamidest, nilled sättiud KS ja milliste vaatlusele asume.

Duma KS baseerub end-Vene 1903. a. kriminaalseadustikule ja slaavi õiguses hääritu institut oli laiaulatuslikum ja erinevusse kander germaani õiguse suhtes, siis hädakaitse konstruksiooni kujundamisel KS-u järel germaani kriminaalõigusteadus abistab vähe ja ex-Vene kriminaalõigusteadlastest tarvitame ainult Tagantsevitš, vaadetes milliseid avaldand 1903. a. seadustiku kommentaarides, sest tuleb meenutada teravat erinemist absolutistlikku ex-Vene ja demokraatlikku Eesti õigusedoloogiate vahel, millised tegurid on eripätsedid vajutand kummagi riigi kriminaalõigusedistsipliinidele.

§ 17. Hädakaitse mõiste.

KS-u 45. § sõnastub: „Siin teos ei loeta tegu, mis saadud korda hädakaitse juures kaitseja enese või teise inimese isikulise või varandusliku hüve vastu sihitud seadusvastase kallalekippumise korral.

Hädakaitse piiridest üleastumine kaitse liialdamise või ebaõigel ajal tarvitamise teel on karistatav ainult seaduses eriti ettenähtud juhtudel.“

Esitatud §-i järel:

hädakaitse on liialdamatu ja ajaldine kaitse kaitseja enese või teise inimese isikulise või varandusliku õigushüvisele suunatud seadusvastase kallalekippumise vastu.

Duma KS hädakaitse kohta mingeid nõudeid ülesse

ei sea, on hädakaitu alati õigustatud, olgugi et oleus võimalus kutsuda appi riigivõimu esindajaid või päästa end taganemisega. Samal vaatel ka Tagantsu.⁶⁴

II jagu:
Kaitse eeldus.

§ 18. Kallalekippumise mõiste.

Sõnatüvi kalla tarvitust alak-, alal- ja alaltütlevas, vastavalt kallale, kallal ja kallalt — esinedes harilikult liitverbi osistena — viitab alati mingile objektile, millele on suunatud verb ja annab sellele dümnaamilisuse, näidates vastava objektiga teotsugut, kas selle hukus või vältel või selle lamamisel. Näit. töö kallale asuma; töö kallalt minema; töö kallal olema, mis pole ka seistumine töö juures, vaid selle sooritamiseks tarvitlik teotsemine.

Verb kipsuma ja samatüvelised kiputama, kipitama

⁶⁴ „Одна же близость органа власти, одна возможность призыва его на помощь не может лишить человека права защищать свои блага и интересы против угрожающего или противоправного нападения.“ Tagantsu lk. 158.

näitavad midagi ebalevalt sooritada taotlemata. Näit. ta kippus vägisi mind aitama. Verbi kippuma tegerussnimi kippumine näitab seega millegi sooritamiseks ebalevat taotlemist.

Kallalekippumine grammatilises tõlgenduses on niisil ebalev taotlemine miskit enese võimusesse haarata, et temaga miskit sooritada.

Kallalekippumise juriidilises tõlgenduses tarvitakse in teoria näha õiguspääri ohtu⁶⁵, ohustamist⁶⁶, ohustamise ähvardust⁶⁷ või sissetungi õiguspääri⁶⁸. Esitatud kallalekippumise tõlgendused määritlevad küll hädakaitseks vajaliku kallalekippumise, kuid mitte üldiselt kallalekippumise mõiste õigusdistiiplinis. KS ei määritle ka kallalekippumise mõistet kuid 45. §-i sõnastuses „... inimese isikulise või varandusliku hüve vastu sihitult seadusvastase kallalekippumise korral“ esitatud nõuetest - inimese hüve ja seadusvastasus - ilmestub kallalekippumine kui käitumine, mis suunatud mingi õiguslikult tähtsa objekti vastu, et temaga sooritada midagi ~~see~~ õiguslikult tähtsat. Niisil võimegi kallalekippumise juriidilist määritleta grammatilise tõlgenduse kaudujärgnisena: 'Kallalekippumine on taotlemine haarata miskit õigus-

⁶⁵ Bar, Gesetz u. Schuld. III lk. 146 alamärkus 243.

⁶⁶ Liszt, Lehrbuch lk. 145

⁶⁷ Bar, Gesetz u. Schuld III lk. 146

⁶⁸ Hippel, Strafrecht II lk. 203.

likult tähtsat enese meelevalda, et temaga sooritada
miskit õiguslikult tähtsat.

Kriminaalõigusele on selleks õiguslikult tähtsaks mis-
kiks, mida püütakse enese meelevalda haarata ainult kas
ühiskonna või üksiku inimese hüvaolu, julgoleku, hääd olelu.
Selleks miskiks õiguslikult tähtsaks, mida ühiskonna või
inimese hüvaolu kallal sooritada tahetakse on hüvaolu
rikkumine, sest ainult see huvitab kriminaalõigust.

Seega kriminaalõiguslik kallalekippumine on taotlemine haa-
rata ühiskonna või üksiku inimese hüvaolu enese võimu-
sesse, et tema kallal sooritada rikkumist. See rikku mine,
mis koosseisult on süüteoaline tegu, ei loeta KS-u poolt alati
kuritegelikuks, smpärast kallalekippumisega sooritada taotle-
tav tegu ei sisalda eo ipso seaduvastanduse elementi.

Kuiigi in teoria ei käsitleta kallalekippumise mõistet,
ei tule siiski kallalekippumises näha üht teo faasi, ei ette-
valmistust, ei katset, vaid kallalekippumisest tuleb eristada te-
ma läbi sooritada võimalduv tegu, kuna kallalekippumine
on käitumine millega püütakse kõrvaldada kallalekippatul
võimalust taastada kallalekippujal sooritamast tegu. Kallale-
kippumine ja tema läbi sooritada võimalduva teo koos-
sõigus tarvilimud käitumised avalduvad paralleelselt, ena-
mikus üksteist kattes, mispärast neid ei eraldatagi. Teoreti-
liselt peame kallalekippumise ja teo siiski eraldama, et
kallalekippumise mõistet õieti kujundada.

Kallalekippumise alguseks tuleb lugeda teatava teo
sooritamiseks objekti enese võimusesse haaramiseks tarvi-

linu teotsemise algust, lõpuni aga hetke, mil kallalekipputu pole enam võimeline takistama tema hüvaolu kallal sooritada taoteldavat tegu. Näit. metsavahelisel tel varitseb maantu kraavis keegi, kes kavatses mööduvat rändurit tappa. Ränduril möödudes kargab mõrvakavatsija kraavist, kipub rändurile kallale ja tapab ta kepilöögiga pähe pärast paariminutilise heitluse. Kallalekippumine algab mõrvakavatsija hüppega kraavist ja lõpeb paariminutilise heitluse järel hetkel, mil rändur ei suutnud parvida kallalekippuja lööki ja koke taimeski süütegu, mille faasid olid aga juba esisterinas kallalekippumise ajal paralleelselt sillele. Teise ränduri suhtes, kes märganud ukhõija saatust ja talle appi nutab, pole aga kallalekippumine veel lõppenud - algugi et süütegu juba sooritatud - kuna appinuttaja ei tea seda. Kui aga kallalekippuja hakkab teotsemast suhalöödu kallal kas paoga või jääb rahulikult istuma, siis on ka appinuttaja suhtes kallalekippumine lõppenud. Sama on kehtiv in teooria ka varga kohta. Nimelt on kallalekippumine olemas varga tabamisel varguse hetkel või ta lahkumise taotlemisel, sest vargatabaja on võimeline tõkendama ta tegu. Kui varga tagaajamine ega varga sundimine, et ta tooks tagasi varastatud aija, ei kuulu hädakaitse 69.

69 Osaliselt erinev Tagantsev mainitud küsimus. „Въ послѣднемъ случаѣ можно говорить оѣ отпущеніи, самоуправствѣи, но не оѣ оборонѣи, хотя при этомъ нельзя не до^давить, что самое понятие утраты блага, по отношенію къ

Kallalekippumise definitsioonis esildur taotlema ei tohi mingisse mõisteline ühendusse vaa samakõlalise tahtma verbiga, kuna taotlema näitab püüdu mingiks ja ta võib olla tahtlik kui ka tahtetegevusest sõltumatu - vaistlik.

Kallalekippumine kui taotlemine ei avaldu üksi tegevuslikus käitumises - kus teotsema suundiv psüühiline elamus aktiveerub välisilma kehaliigutuste kaudu - vaid ka tegevusetuslik, kui selle kaudu on võimalik näitada kallalekipputu võimalus kelata kallalekippujal mingi teo sooritamist, tähendab, kui selle järelolusena sooritub mingi tegu.⁷⁰ Näit. kutsun rajuilnaga kellegi tundmatu isiku oma korterisse vihma varju. Vihm lakanud ei kavatu rõõmas mu toast lahanda ja minu meenu-tusele vastab, et kavatsevat ööks minu korterisse jääda.

оборонъ, не совпадаетъ съ юридическимъ понятіемъ оконченія преступнаго дѣянія; поэтому хозяинъ вещи, употребившій насилие, чтобы заставить вора возвратить употребленную имъ вещь, осуществляетъ право обороны, хотя бы самое покушеніе юридически являлось уже оконченнымъ дѣяніемъ, а не покушеніемъ, когда, напр., владѣльцъ имущества дочкаетъ вора, уже вышедшаго съ покраденными вещами изъ квартиры. Таганцев, кн. 156.

⁷⁰ Vrdl. Hippel, Strafrecht II кн. 204.; Bor, Gesetz u. Schuld II, кн. 145.

Isiku tegevusetuslikus käitumises ilmestub kallalekippumine minule, sest minu vastuseisu nurjunud araneb tal võimalus sooritada tegu, mida KS loeb kuritegelikuks 474. §-i lõike järel.

Nii siis kriminaalõigusliku kallalekippumine on tahtlik või vaistlik, tegevuslik või positiivse tagajärjega tegevusetuslik käitumine ühiskonna või üksiku inimese hüvaolu enese või muu alla haaranisemis, et teda rikkuda.

Alljärgnevalt asune hädakaitseks vajaliku kallalekippumise määritlemisele, kuna see on 45. §-is esitatud tingimuste läbi hulga kitsapürilise ülaesitatud mõistest.

§19. Seadusvastatus.

☞ Hädakaitset võimaldavalt kallalekippumiselt nõutav seadusvastatus määritleb kallalekippumise kaudu sooritada taotletava teo iseloomu ja kallalekippumise subjekti.

Seadusvastatus on normivastatus, tähendab, seadusvastatuseks loetav käitumine on vastu kriminaalseaduses peitvat keeld-käsku ehk normi, milline keelab kriminaalseaduse dispositiivis kirjeldatud teo kordasaatmise⁷¹ karistuse ohvardusel; seega inimeste käitumisi summitledes, et need ei rikuks ühiskonna või teise inimese hüva-

⁷¹W. Binding, Normen I lk. 31.

olu, mitte aga suudides inimest tegevusetult olema.⁷² Käitumised, millel ei samasunnitl normi kuld-känga ou normivastased. Kuna õigussüügi ideoloogia järel nullum crimen sine lege, seeparast on kriminaalõiguskult tähtis ainult see norm, mis kriminaalseadusse asetatud ja käitumine sellele normi vastu on seadusvastane; veel enam, norm loob seadusvastasuse resp. õiguvastasuse, kriminaalseadus lisab talle kuritegelikkuse tunnuse⁷³. Kuld-käsk normid pole kategoorilised imperatiivid, vaid ainult teatud tingimustel kategoorilised, ning sisaldavad erandeid, mil ühiskonna või üksiku inimese hüvaolu rikkuvaid tegusid ei loeta normivastaseks.⁷⁴ Need erandjuhtumid kriminaalseadus vabastab vastavad käitumised ka kuritegelikkusest.

Vaatleme milliseid käitumisi KS loob kuritegelikkusest — see märgendab nende seadusevastasuse — ja milliste eranditega opereerib. KS-u hürvitavad ainult ühiskonna või üksiku inimese hüvaolu rikkumised, milliseid käitumisi ta loob süüteguks kui 1. §-i järel nende tegude sooritamine on seadusega kuulatud karistuse ähvardusel. Ja kuna nullum crimen sine lege, seeparast kuritegelikud on ainult need teod, mida KS-u eriosas kirjeldatakse ja sanktsioneeritakse.

⁷² H. Binding, Normen I lk. 36 j.

⁷³ „Kurz: die Norm schafft die rechtswidrige, das Strafgesetz die verbrecherische Handlung.“ Binding, Normen I lk. 56.

⁷⁴ „Die allgemeinen Gründe aufgehobener Rechtswidrigkeit wie Notwehr, Notstand, lassen alle Normen als Normen mit Ausnahmen erscheinen.“ Binding, Normen I lk. 51.

KS² üldosa 6. peatüki „Süüsvastamise ja kuritegelikkuse tingimused“ §§-ides 44-47, millised sõnastuvad: „Süüteo ei loeta tegu, ...“ esitatud tingimustel kõrvaldab teot, millist eriosa §§-id kirjeldavad ja sanktsioneerivad, kuritegelikkuse; seega nend paragraafides esitatud tingimustele vastav käitumine pole seadusvastane, normivastane.

§§-ides 44-47 esitatud seadusvastasust kõrvaldavad alused on:

44. §-i järele seaduse või teenistuse alal antud käsu täitmine, „kui käsu on andnud sellekohane võim tema seaduslikkundes võimkonna piirides, kokkuvõttes seadud eskirjudega, ja kui ta ei kirjutanud ette midagi lausa kuritegelikkuse.“ Nii pole seadusvastane kordniku käitumine, kes kipub kallale joodikule, et viia teda politseisse; samuti priistari käitumine, kes kirjutas ülesse kohtu otsuse põhjal kellegi varandust, sest mõlemal esindatud juhtumel vastavad teenistujad täidavad seaduse eskirju. Kuid teravalt tuleb silmas pidada, et KS kuritegelikkuse määramisel ei tunne mingeid ameti ega seisuse vahesid ja seepärast ka esitatud näidete puhul seadusvastane polnud nende kallalekippumine mitte seepärast, et nad on haldusõiguslikud teenistujad, vaid et nende käitumine on seaduse poolt selliselt määratud ja nad olid kohustatud vastavalt käituma. Kuna haldusõiguslik teenistusseisund ei kõrvalda seadusvastasust eo ipso, seepärast on seadusvastane rüügi- või omavalitsuse teenistuja kallalekippumine kui see ei järgne seaduse

täitmisest või liialdab seda; samuti 44. §-is säätitud tingimustele mittevastava käsu täitmine.⁷⁵ Seda tuleb iseäranis tähtsaks pidada, kuna sel tel on võimalik säilitada õigusrüügi ideoloogiat politseiriikliku režiimi vastu.

45. §-i järel hädakaitsealine käitumine süleb välja seadusvastasuse⁷⁶, kuid hädakaitse liialdus on kuritegelik — seega seadusvastane.

46. §-i järel hädaseisundis käitumine pole seadusvastane ning 47. §-i järel kallalekippumine olematule või niisugusele objektile, mis ilmumatahvatalt kõlbmatu seda liiki süüteo kordasaatmiseks, nagu see oli kavatsitud."

⁷⁵ „Не может быть обороны противъ лица должностного, исполняющаго свои служебныя обязанности, напр., противъ судебного пристава, описывающаго, по рѣшенію суда, чье-либо имущество, противъ городового, отводящаго въ участокъ и т. д., но такъ какъ въ этихъ случаяхъ недопустимость обороны покрывается не на служебномъ положеніи лица нападающаго, а на законномъ характерѣ его дѣйствій, то защита противъ упомянутыхъ или насильственныхъ дѣйствій, не входящихъ въ кругъ служебныхъ правъ этого лица и грозящихъ немедленнымъ уничтоженіемъ или поврежденіемъ какихъ-либо благъ, охраняемыхъ государствомъ, вполне подходитъ подъ понятіе обороны.“
Тадантsev, вк. 156.

⁷⁶ „По этимъ соображеніямъ не можетъ быть обороны

28 muid seadusvastasust väljasulgevaid aluseid ei tunne, sest 6. peatüki algus-§-id 39-43, millised sõnastuvad: „Süüks ei arvata süütegu...“ ei kõvalda neis §-ides kirjeldatud isikute süüteoliselt käitumiselt mitte kuritegelikust vaid neid mitte süüdivaid isikuid ei karistata kuid võiakse kindlustusvahendite alla heita.

Seepärast kui pole §-ides 44-47 sätestatud aluseid seadusvastasuse kõrvaldamiseks, siis kallalekippumine osutub alati seadusvastaseks, küsimata kas tegu taotletakse sooritada taltslikult või ettevaatamatult või instinktiivselt; kas absoluutselt või relatiivselt süüdimatu poolt ⁷⁷ete, kui ainult kallalekippumine on sunnitud teo sooritamise võimaldamiseks, mida KSu eriosa kirjeldab ja sanktsioneerib. Nii on hädakaitse täiesti õigustatud isikute kallalekippumise vastu, millele ei arvata 39-43 §-i järel süüks nende tegu.

40. §-i järel on neis isikuis lapselised;

39. ja 41. §-i järel täisealised ja alaealised, „kes võrdasatnise ajal oma teo iisloomust ja tähendusest ei võinud saada aru või juhtida oma tegevust, olgu vaimutegevuse haigusliku rikkete, meelemõistusest oleku või keha vast või haigusest oleneva mõistusliku arenematus tagajärjel.

противъ обороны.“ Таганцев, кн. 156.

⁷⁷ „Оборона должна быть допущена противъ всякаго нападенія на націю блага или интересы, отъ кого бы оно ни исходило:..... отъ дурьеспособнаго или недурьеспособнаго субъекта,..." Таганцев, кн. 156.

42. §-i järelle isik, kes ei võinud tegu ette näha või ära hoida ja 43. §-i järelle isik, kes ei teadnud oma tegu olevat kuritegeliku.

Nagu eelpool esitatud isikute süüdimatus ei kõrvalda nende näitumiselt seadusvastasust kui nad sooritavad KS-u poolt süüteo liikuks loetud teo; samuti loetakse nende isikute sooritatud tegusid seadusvastaseiks kellele kohta on KS kehtetu personaalselt maksustuse tõttu, kuid kes sooritavad KS-u eriosas kirjeldatud teo. Neiks isikuks on KS-u 2. peatüki, Kriminaalseadustiku maksustuspõhikond" 5. §-i järelle isikud, keda karistatakse eriseaduste järelle ja välismaalased, kellele Eesti Vabariigis eksterriitoriaalsuse õigus. Selliste isikute kallalekippumise vastu, mis sunnitud süüteo sooritamiseks, on hädavajalike ülimalt tarvilik, et eriseaduste järgi karistatavate isikute poolt terrorismi vältida ja samuti välismaalaste eest end kaitsta.

Kallalekippumise seadusvastasust ei kõrvalda ka asjaolu, et kallalekiputu ta ise välja kutsus, kuid mitte seadusvastaselt või kuigi seadusvastaselt, siis tema poolt sooritatud süütegu peab olema mõeldud, kuna sellisele kahjusaja reagerimine omajõuga on juba eraõiguslik karistus.

Üldine printsiip on, et KS-u järelle pole seadusvastane tegu, mis küll KS-u eriosas kirjeldatud, kui sellist tegu lubab muu õigusdistsipliin. Näit. on tsiviilõiguse järelle korteri peremehele lubatud võtta sund-

panti maksmata üüri tasumise kindlustuseks. Sel juhtumil peremehele on vastav subjektivne õigus teostada ning in teoria väidetakse, et hädakaitset pole võimalik teostada isiku vastu, kes teostab oma eraõigust piirides, mis seatud seadusega või distsiplinaarõiguste teostamise vastu ning hädakaitse kui jurüidiline instituit lakkab olemast nii pea kui kallalekippuja omas selleks õigust ja see, kes teavitab kaitset oleks pidand loobuma oma õigusest teise isiku vastu või ühiskonna või küigi huvides.⁷⁸

⁷⁸ „...даже, не может быть обороны противъ какого-либо лица, осуществляющаго свое частное право, въ предель, установленный для сего закономъ, или противъ осуществленія власти дисциплинарной.“

„..... но только обь однихъ предположеніяхъ, что нападающій не имьетъ права на такое посягательство. Посему въ ст. 15 указано, что оборона допускается только противъ незаконнаго нападенія; оборона какъ юридическій институтъ, перестаетъ существовать, какъ скоро нападающій имьетъ на то право, а приближающій къ оборонѣ долженъ ~~быть~~ ~~быть~~ уступить свое право въ интересахъ другою лица, общества или государства.“ Таганцев, к. 156.

Vgl. Vergleichende Darstellung, k. 267.

Järelikult kui korteri-peremes kipub kun varanduse kallal sundpandi võtmiseks pean seda sallima. Veel enam, kui ta sääljures annab mulle kõrvariiku pean sedagi rahuga sallima ja õigusliku tasu nõutama kohtu kaudu! Õigusliku riigi ideoloogia järel on see mõistmatu, sest subjektiivse õiguse alusel teotseja poolt sooritatud süütu teo kohtulik karistamatus ei kõrvalda süiski sellase kallalekippumise korral hädakaitset, sest see oleks samum omavõlile.

Misjuures kallalekippumine on alati seadusvastane kui ta peab võimaldama sooritada teo, mida KS-u eriosas kirjeldatakse, ainukeste erandina isiku kallalekippumine KS-u §-ides 44-47 sätitud alustel.

§20. Subjekt.

Kriminaalõigusliku kallalekippumise subjektiks — selleks, kes taotleb haarata ühiskonna või ühiskonnainimese hüvaolu oma mulevalda, et teda rikuda — võib olla iga elusolend, nii inimene kui ka loom, sest vihase hõrja kallalekippumine võib tagajärgedelt võrdne olla — minu hüvaolu suhtes — mõnari kallalekippumisega. Lõuna aeg Ps hädakaitsele kaitse eeldusena eksisteerivaks kallalekippumiseks nõutakse, et tema kaudu sooritataks

seadusvastane tegu. Seega kallalekippumise subjek-
tiks võib olla ainult inimene, sest kaasaja krimi-
naalõigusteadus seab süüte mõiste — seega ka seadus-
vastanuse — ainult inimesega ja KS-ki väljendab
seda 4. §-i sõnastuses: „Käesoleva seadustiku alla kum-
lavad kõik Eesti Vabariigi piirides korda saade-
tud süüteo, olgu kordasaatja Eesti Vabariigi
kodanik või välismaalane.“

Seega hädakaitset võimaldava kallalekip-
pumise subjektiks võib olla ainult inimene, kuid
eranditult iga inimene, sest teo seadusvastanuse
määritlemisel on KS-u järel kõik inimesed sündi-
mistestest kuni surmani sarnased, ei ole vahet mees-
ega naissoost isikute vahel. Samuti KS ei tunne
seadusvastanust kõrvaldavana mingeid usulisi, sei-
suslikke ega ametastmeid, vaid KS-ule on erandi-
tult kõik inimesed ühesugused krimitegeliku teo soo-
ritamise suhtes.

In teория ⁷⁹ väidetakse hädakaitse võima-
lust riigivalitsejate, rahvaesindajate etc. vastu. KS-u
järel pole küll hädakaitse võimalik ei riigi-
vanema ega ühegi teise haldusõigusliku isiku
vastu, sest nende käitumiste krimitegelikkus on kõr-
valdatud KS-u 44. §-i alusel. Kuid riigivanema ins-

⁷⁹ vt. Liszt, Lehrbuch. lk. 145; Hippel, Strafrecht. II lk. 207;
Meyer, Lehrbuch. lk. 227. etc.

tituuti kandva inimene kui ka eranditult iga inimese vastu, kes mingil muul haldusõiguslikul teenistuskohal seisab on hädakaitse alati võimalik. Näit. ma ei saa teostada hädakaitset riigivanema vastu, kes dekreediga määrab teatavad kitsendused minu hüvaolule; kuid kui ta kipub mulle kallale mitte seadust täites on hädakaitseline kaitse täiesti õigustatud.

KS-u järel hädakaitseline kaitse eelduse-
na eksisteeriva kallalekippumise subjektiks võib olla eranditult iga inimene.

§ 21. Objekt.

Kallalekippumist määritlemine kui taotlemist ühiskonna või üksiku inimese hüvaolu enese võimusesse haarata, et teda rikkuda. Kuna KS 45. §-is nõuab hädakaitselist kaitset võimaldavalt kallalekippumiselt, et ta peab olema, kaitseja enese või teise inimese isikulise või varandusliku hüve vastu sihitud, seega ainult inimese — füüsilise õigussubjekti — mitte aga ühiskonna hüvaolu vastu suunatud. Seega kallalekippumise objektiks on inimene isikuline ja varanduslik hüve.

Inimeste elu on pidev käitumiste rida inim-
meeltega tajutavas maailmas. Inimeste selliseks ole-

luks on teatavad füüsilised eeldusvõimalused - nagu teovõimne keha - ja saavutatud majanduslikud võimalused tõusetuete tarvete rahuldamiseks. Et mitte ühiskonnas kaasinimesed ei hävitaks üksteisel neid olelu võimalusi, ühesõnaga, ei rikuks üksteise hüvaolu ehk isikulist või varanduslikku hüve, selleks ongi õiguskord. Kriminaalõiguse ülesanne ongi eriti kaitsta kodanike puutumatus, seega tagada, et inimesed üksteisel ei rikuks nende olemat võimaldavaid tingimusi. Kuid kriminaalõiguskorral pole võimalik võtta kõiki hüvaolu võimaldavaid tingimusi oma kaitse alla vaid ainult tähtsamaid, millised moodustavadki kriminaalõigustliku hüvaolu koosseisu ja nimetatase separest õigushüviteks, - hüvideks või õigusvaradeks.

Hüvis ehk tavalisemalt vara - hüvaolu võimaldava tingimus - igapäevases kõnemeles tähendab kõike, mis inimesele tähtis, mis talle väärtuslik. Näit. „tervis on kallim kui kuld“; „au on inimese väärtus“ jne. Kõike inimesele tähtsat ei loeta aga varaus vaid ainult mitte-dünaamilised, staatilises tähenduses seisvad, mingid olvad, püsivad, paljudel inimestel omased ja paljudel väärtuslikuna tunduvad olelu võimalused moodustavad vara. Näit. võib olla mulle väga tähtis kellegi härra tulek õhtul minu poole, se pole aga mingi hüvis; kuid terveolevana suudan töötada ja end elatada, separest on tervis mulle väga

tähtis ja oma pidevuse kui ka paljudele omasuse tõttu muutubki ta hüviseks. Kriminaalõigusteaduses lähtutakse hüvise määramisel huvist, mis on isiku suhe mingisse objektis, et selle objektiga vastava olukorra kestumine, muundumine või saabumine kujuneks isikule meelepäraseks.⁸⁰ Kui see isiku suhe objektiga seisub, saamegi hüvise,⁸¹ mis on sisult samane eelpool grammatilise tõlgenduse kaudu saadud hüvise mõistega.

Kriminaalõigus ei huvitu aga mitte kõigist inimese olnut võimaldavaist tingimustest, mitte suuteline olla kõigi hüviste puutumatus kaitsta, vaid ainult tähtsamat ja selliseid hüviseid, mida kriminaalõigus oma kaitse alla võtnud nimetataksegi õigus-hüviseiks.

Õigushüviseid eritellakse isikulisteks ja varanduslikeks sellejärel, kas olnut võimaldavad tingimused on lahutamatu seotud isikuga või mitte.

KS ei anna vastavate isikuliste ja varanduslike õigushüviste loendust, vaid eriosas kirjeldades teatud tegusid, millel mingit inimese õigushüvist

⁸⁰ „Interesse ist also das Verhältnis einer Person (oder Personengesamtheit) zu einem Gegenstande, infolgedessen der Eintritt, die Fortdauer oder Veränderung eines Zustandes hinsichtlich dieses Gegenstandes für die Person wünschenswert ist.“ Engelhard. Uwe. lu. 73.

⁸¹ Vt. Engelhard, Uwe. lu. 74.

rikuvad, seepärast võime nende tegude kirjelduse
rajal määrata õigushüviseid, milliseid KS kaitseb.

KS-u §§-id 420-430 käsitlevad surmanmist,
tähendab inimese elu lõpetamist, seega tähtsamaks
õigushüviseks on elu.

§§-id 431-442 käsitlevad kehavigastamist ja
vägivalda isiku kallal, seega vastavais §§-ides kirjeldatud
süüteod sooritatakse isiku õigushüvise-keha
- kallal.

§§-id 460-475 käsitlevad süüteguisid isikuvaba-
duse vastu; §§-id 476-493 sugukõlvatuil tegusid ja
§§-id 494-507 teotamist; järelikult vastavad õigushüvi-
sed on isikuvabadus, suguline puutumatlus ja au.

Elpool-nimetatud viis õigushüvist on isikulised,
isikuga lahutatamatult seotud.

Retorsioon ja provokatsioon, mida KS käsit-
leb vägivalla juures isiku kallal §-is 440 ja teota-
mise korral §-is 502, ei kõrvalda keha ja au hä-
dakaitset, sest elunimetatud institutsioonid
käsitlevad reagerimist juba lõpetatud keha või
au vastu suunatud süüteo puhul, kuna aga hä-
dakaitset on võimalik teostada au vas-
tu suunatud seadusvastase kallalekippumise korral.

Võranduslike õigushüviste määritelu pole
nii lihtis kui isikuliste juures, kuna kallalekippu-
mine ei taaritu olla suunatud ainult asjadele
— kindlate piirjoontega ruumis eraldatud esemed —

milliseid süütegusid KS käsitleb 32. peatükis var-
gusena, röövimisena; või jälle varanduslike õiguste
vastu — KS käsitleb 32. peatükis väljapressimise all-
vaid kallalekippumine võib olla igasugune kahju-
tegemispüüd kaasinimese varanduslikele sfäärile, näit.
KS käsitleb 34. peatükis pankrott, liiakasuvõtmine etc.⁸²

Seega hädakaitset kaitset võimaldava kal-
lalekippumise objektiks võivad olla kõik ulloetle-
tud isikulised ja varanduslikud õigushüvised.

§ 22. Vahenditus ja vahendlikkus.

Kallalekippumine võib toimuda vahenditult
või vahendlikult, kusjuures nende mõistete eristami-
sel pole aluseks mitte just vahend — nagu vastavate
mõistete grammatilisel tõlgendusel võiks arvata —
vaid kallalekippuja ja -kiputu vahelise suhte iseloom.

⁸² „Такимъ образомъ оборона можетъ быть
допущена не только при нападении на личность,
направленною на нее непосредственно или
по поводу какихъ-либо имущественныхъ благъ,
но и при другихъ посягательствахъ на иму-
щественныя права, умышленныхъ въ присутствии
обороняющагося, когда защита имущества отъ
повреждения или истребления имъ не

Vahenditu kallalekippumine on sel juhul kui kaitaja otseselt tajub kallalekippuja ja kallalekippumise pareerimiseks kaitse on võimalik suunata kallalekippuja isikuliste õigushüviste vastu; tähtsusetu on, kas kallalekippuja käsitleb mingit vahendit-ningit. nuga - või mitte.

Vahendlik kallalekippumine toimub, kui kallalekippuja loob suhte - kippituga mingi kolmanda, olgu see elus olend (ärritatud koer) või elutu, mingi asi (iselasker püss) kaudu. Sel juhul vast kaitaja ei märkagi kallalekippujat, või kui märkabki, siis kallalekippumise pareerimiseks ei aita kaitse suunitlemine kallalekippuja isikuliste hüvistele vaid aitab vahendi rikkinine. Vahendlikul kallalekippumisel selleks vahetajaks kallalekippuja ja kippitu vahel ei või olla inimene, kuna ka kehtitud arusaamisvõimetu kallalekippumist tuleb lugeda tema oma taotlemiseks.

Elpoolkäsitletu põhjal võime hädakaitses kaitse eelduseks olevaks kallalekippumiseks lugeda eranditult iga inimese vahenditut või vahendlikku, tegemuslikku või tegemusetuslikku piüudu haarata enese võimusest eranditult iga inimese isiklike õigushüviseid - elu, keha, isikuvabadus, suguline puutumatlus, au ja varanduslikke õigushüviseid - asju, varanduslikke

---

Наимъебеннымъ образомъ не предметъеблеться
возможного " Tagantsev, lk. 157.

õigusi või avaldub tal üldse kahjitegemispüüed
 varanduslikule sfäärile — et nende kallal soorita-
 da tegu, millist ksu eriosas kirjeldatakse ja sanktsi-
 onitakse, välja arvatud kui kallalekippija püüdleb
 saduse või vastava tunistusliku ksmu täitmisest,
 hädakaitse või - seisundis või siüteoks kõlbmata
 objekti kallal.

III jagu:
 Kaitse.

I päätük:
 Kaitse sisu.

§ 23. Kaitse mõiste.

Õigapäevases kõnekeeles kuuleme tihti tarvitatavat
 verbi kaitsema ja sellest verbist tuletatud noome-
 nit — kaitse, mida tarvitatakse kõikidel eluavaldu-
 s-aladel, seepärast võiks arvata, et kaitse kõnekeelses
 tõlgenduses on erinev vastavalt sfäärile kus neid
 tarvitatakse; kuid just vastuoksuslikult on kaitse
 mõiste kujunenud välja olenuslikult samalaadseks
 kõikides eluavaldussfäärides ja nimelt hoidmise

taotlemiseks, et miski ei langeks millegi võimusesse, mis seda miski taotleb enese võimusesse haarata. Spordis tuntakse meeskonna mängudes kaitseosa, näit. jalgpallis kaitsekolmik, kelle ülesandeks on hoida oma väravat, et vastameeskond ei lööks sinna palli. Või jälle põllumajanduses räägitakse põldude kaitsmisest liigse vastu, tähendab, kuidas hoida ära liigset põldudelt ete. Neist paarist esitatud näitestki selgub, et kaitse oleleb ainult juhtumil kui on olemas mingisugune käitumine, mis püüab haarata midagi enese võimusesse ja kaitumist, mis seda midagi püüab hoida langemast haara ja võimusesse hinetatavaks kaitseks. Käesoleva kirjutise 1P. §-15 nägime, et miski enese võimusesse haarata taotlevat käitumist määritlemine kallalekippumisena, mis kaitse on peaaegu spontaanselt, nagu füüsikas öeldakse, et igale tungile mõjub samal ajal võrdne ja vastupidine tung, nii igale kallalekippumisele eneselaadhoim vastu tõttu tekkuv teine pareeriv käitumine. Mis kaitse igakord kui räägime kaitsest eksistib kallalekippumine, seepärast selles kirjutises elnisel jaos vaatlisimegi kallalekippumist kui hädakaitselise kaitse elundit - nagu käsitleb ka Tagantsev⁸³ mitte aga vastava institutsiooni ühe osana, nagu in teoria saksa õpetlased.

⁸³ Tagantsev, lk. 156 jj.

Grammatilises tõlgenduses kaitse on taotlemine hoida, et miski, mida kallalekippumisega taotletakse enese võimusesse haarata ei langeks kallalekippuja võimusesse.

Juriidiliselt kaitse on taotlemine hoida, et inimese või ühiskonna hüvaolu ei langeks kallalekippuja meelevalda, kes tahab teda rikkuuda.

§ 24. Hädakaitselik kaitse.

Hädakaitselik kaitse on kitsapiirilise eelmises §-is esitatud kaitse tõlgendusest, kuna hüvaolu võib hoida kallalekippuja meelevalda langetamast mitmeti. Näit. võin end kaitsta resp. päästa kellegi poolt mulle noaga kallalekippumise vastu kas haarates nuga tal käest; liiges talle käesolevaq kepi-ga pähe; pagedes või hüüdes lähedal oleva kordniku appi. Esitatud käitumisviisidest hädakaitselik kaitse puhul tuleb mainida ainult üks moodus, kuna ka grammatilises tõlgenduses kaitse mõiste on sisustatud käitumiselt kindlapiiriliseks, nimelt on kaitsekäitumine vastuseis kallalekippumisele, mitte aga pagu.

KS-u 45. §-i sõnastusest: „Siin teoks ei loeta te-
gu, mis saadetakse korda hädakaitse juures...“ ilm-
neb kaitse teona, tähendab tagajärjega seotud tak-

te - teonolusena, mis aktiveerub välisilma tegemusli-
kuna positiivseid mündatusi tuues või tegevusetus-
likuna, neid mitte tuues. Veel enam, kuna vastavat tegu
ei loeta süüteoks, seepärast et ta sooritatakse häda-
kaitse, siis hädakaitseline kaitse on KS-u eriosas
kirjeldatud ja sanktsioneeritud tegu, hüvaolu rikku-
mine. Oma õigushüviseid hoides kallalekippuja kätte
sattumast pole mitte igasugune kaasiniimeste hüva-
olu rikumine hädakaitseline kaitse. Häit. keegi ki-
pud mulla sillal kallale, et paisata mind vette. Oma
elu päästmiseks põrkunemale kallalekippuja haardest,
kuid tõrkan sulle vette kellegi kolmanda isiku.
Olguki et minu käitumine on kaasiniimese hüvaolu
rikkumise, pole tegemist hädakaitselise kaitsega, kuna see
peab olema vastuseis, õigusi vastulööks kallalekippu-
misle, seega kaitse peab olema suunatud kallalekip-
puja vastu.

§ 25. Objekt.

KS-u 45.§-i järel ainult selline oma õigushü-
viste säästmiseks radusvastase kallalekipumise korral
ettevõetud kaitsekäitumine loetakse hädakaitseliseks, tä-
hendab mittekuritegelikkust, mis on suunatud ainult
kallalekippuja vastu, millise käitumisega sooritatakse
kallalekippuja kallal tegu, mis KS-u eriosas on kir-

jeldatud ja sametsioneeritud, seega kallalekippuja õigushüviseid hävitav.

Kallalekippuja kõik isiklikud õigushüvised — elu, keha, isikuvabadus, suguline puutumatuse, au ja varanduslikud õigushüvised — asjad, varanduslikud õigused, kui ka varandussfääri kahjustamine võivad olla käitsekäitumise objektiks. ⁸⁴

Kuid kaitse võib olla suunatud ainult kallalekippuja vastu, ka sel juhtumil kui kallalekipputakse mingi vahendiga, mis kuulub kolmandale isikule ja kaitse on selle vahendi hävitamine. Näit. keegi tahab mulle vaasiga pähe lüüa, mis kuulub kolmandale isikule, kuid ma purustan vaasi. Sellega ma süüski ei hävita, kolmanda isiku õigushüvist, vaid isikagi kallalekippuja oma, sest vahendi omanik võib selle väärtuse kallalekippujalt tagasi nõuda, seega kannatab ainult kallalekippuja. Sellega ei arvesta saksa teadlased, kes väidavad vahendi kahjustamisel kolmanda isiku õigushüvise rikkimist. ⁸⁵

⁸⁴ „Самое насилье, применяемое при обороне, может быть весьма разнообразно, начиная от множественных повреждений и кончая смертью, но во всяком случае обнимает собою только те насильственные действия, во время которых оборона? Тагантсев, кн. 158.

⁸⁵ Vt. Liszt, Lehrbuch кн. 146.

§ 26. Subjekt.

28-u 45. §-i sõnastus: „... kaitaja enese või teise inimese...“ näitab, et hädakaitse kaitse subjektiks võib olla kallalekiputu ise või jälle teine inimene, kes teostab kaitset kallalekiputu eest,⁸⁶ viimast juhtumit tuntakse hädabina.

Esimene juhtum neid ei huvita, sest kallalekiputuks võib eranditult olla iga inimene, erapärast kaitsejана võib iga kallalekiputu esineda, personaalsuid kitsendusi pole, nii võib ühiskonna heidik – pätt – hädakaitse teostada kaitset riigivõimude organid kandva isiku vastu.⁸⁷

Hädabina kaitse kohta pole KS mingeid kitsendavaid sätteid eritand, erapärast võib kallalekiputu eest kaitset teostada eranditult iga inimene, kes aga teadvalt märkab kallalekipumist, kuid kaitse

⁸⁶ „Оборона допустима при зашитъ какъ личныя, такъ и общественныя блага защищающагося или и друиыя лишь если только нападеніе, по самыя целиковыя своимъ, далаю такую оборону своевременно возмощеною.“ Тагантъ, lk. 157.

⁸⁷ „Оборона должна быть допустима противъ всякаго нападенія на наши блага или интересы, отъ кого бы оно ни походило: отъ

võib ta teostada ka tahtlikult või instinktiivselt. Hädaabis kaitseja ja kallalekiputu vahel kujuneva suhte kohta ks mingeid sätteid ei anna, in teoria ⁸⁸ on kujunenud vaade, et isik võib kallalekiputu eest kaitset teostada ka juhtumil, mil kallalekiputu ei saagi olla kallalekippunisest, või kui saabki olla ei soovi kaitse teostamist, siis on kaitse teostamine võimaline hädaabiliselt ka vastu ta tahtmist.

II päätüne.

Kaitse nõuded.

§ 27. Ajaldisus.

Kuna hädakaitse instituit slaavi õiguses on olnud hoopis väljakujunenud kui germaani õiguses, seepärast ongi seletatav, et ex-Vene 1903. a. kriminaalseadustikule baseeruu ks on edennuses hädakaitse suhtes germaani õigusest, mis ilmneb ka ks u nõudmises kaitset ajaldisust, mitte aga kallalekippunise kaasajrust, nagu seda nõuab saksa

---

Opjara bractu udu omu ractiars mura, "Fagantsev, lk. 156.

⁸⁸ H. Hippel, Strafrecht II lk. 203.

Kriminaalseadustiku hädakaitse 53. §.⁸⁹ ja sel alusel ka mõned saksa kriminaalõigusteadlased käsitledes ee-Vene 1903. a. kriminaalseadustiku hädakaitset tuletavat ka kallalekippumisele kaasaegsuse nõude.⁹⁰ See on aga väär, sest nii 1903. a. kriminaalseadustiku 45. artikli II lõike⁹¹ kui ka KS-u 45. §-i II lõike järel, „Hädakaitse piiridest üleastumine kaitse liialdamise või ebaõigel ajal tarvitamise teel on karistatav ainult seaduses eriti ettenähtud juhtudel“, sõnaselgelt nõutakse mitte kallalekippumise kaasaegsust vaid kaitse ajaldisust.

See on ka loogiline, sest mis suhtes nõnda kallalekippumise kaasaegsust; kaitse ajaldisus on aga määratav oma eelduse – kallalekippumise – kaudu.

Kaitse ajaldisus pole teoreetiliseltki ~~see~~ kerge määrata; raskusi sünnitab praktilises igal üksikul kaasuulgi kaitse ajaldisuse määramine ja kui vastava küsimuse kaalutlemisel kohtunikul rahulikul

⁸⁹. „Nothwehr ist diejenige Vertheidigung, welche erforderlich ist, um einen gegenwärtigen, rechtswidrigen Angriff von sich oder einem Anderen abzuwenden.“ Frank, Strafgesetzbuch. lk. 159.

⁹⁰ Vt. Vergleichende Darstellung II lk. 316.

⁹¹ „Превышение предельной обороны чрезмерностью или несвоевременностью защиты наказуется только в случаях, особо законом указанных.“ Гагарин, lk. 155.

mõtlemisselgi tekib raskusi, siis on arusaadav, et hädakaitse kaitstjal, kes võitlusärevuses, hirmus ete tihtigi ei suuda kaitse ajaldisust õieti tabada ning satub enamikel juhtumil enesetalhoiu vaistu tõtu kaitset ebaõigel ajal tarvitama. Seda tõika, et hädakaitse hetkel ei või kaitstja käest nõuda koh-tuniku küllma kaalutlust on KS arvestand ja H5. §-i II lõike järel on hädakaitse liialdus ka kaitse ebaajaldisel tarvitamisel karistatav ainult eri-osas määratud kahel juhtumil, nimelt kui kaitseks on kallalekippuja surmanine (§425) või ülinaske ja naske kehavigastuse tekitamine (§436) ja neilgi juhtumil karistatav ainult sel korral kui kallalekip-pumine polnud suunatud elule või sugulisele puu-tumatusete.

Alljärgnevalt katsume anda üldisi teoreetilisi aluseid kaitse ajaldisuse määramisele. KS-u H5. §-i järel on hädakaitsetine kaitse alati ajaldine teatavate tingimustele vastava kallalekippumise pare-rimiseks, tähendab kallalekippumisega üheaegne, sest kallalekippumine on ju kaitse üldus.⁹²

Kaitse alguseks on kallalekippumise algus, tä-hendab hetk, mil kallalekippuja hakkas käituma

⁹² Vrdl. „Применное насилье должно совпадать по времени с обороною, должно быть одним изъ актовъ защиты..” Гаганцев, к. 157.

selliselt, et selle käitumise järelolusena kallalekiputu õigustühvis oleks langend tema meelevalda. Germaani kriminaalõigusteadlased nõuvad — muudugi kallalekipumise kaasajaks määritlemisel — et kallalekipumine olgu alanud või seisku vahenditult es.⁹³ Kallalekipumise vahenditult esseismist tõlgendavad nad nii, et kui kaitses ei teostata, siis parastamatult järgneb kallalekipumine.

Seda kaitses ajaldisust kallalekipumisele, mis vahenditult es süüab võime tema ka ksu süsteemi sellisena, et kallalekipuja kavatsus teostada on väljendund kindlalt, ükskõik kas realiseeritava ähvardusena, näit. keegi isik ähvardab mind tappa ja ootab ainult hetke, mil ma vähem tähelepanelik oleksin — või asub ta tegemuskile või ka sihiteriiva tegevusetuskile käitumisele.⁹⁴

Tuleb aga nentida, et see vältimatult es seisev kallalekipumine tõesti realiseeruks, mitte aga

⁹³ Vt. Hiszt, Lehrbuch. lk. 146; Binding, Handbuch. lk. 746.

⁹⁴ Vncl. „оборона начинается только с того момента, когда намерение нападающего выразилось определенно, каким бы то ни было намерением было образом, будет ли это угроза, готовая, однако, перейти в действительность, или же начало осуществления самого

ainult ähvardaks, või siis realiseeruks alles tulevikus.⁹⁵ See ei tähenda aga, et kallalekipputu peaks ootama esmalööki kallalekippujalt; vaid kaitsja võib teha esmalöögi kallalekippumise algamisel, mitte aga kui ta ussisab vast rüügi realiseeritud saamata. Ähvardava ja kaitsjale teadvalt tulevikus realiseeriva kallalekippumise ohu vastu ei või kaitses tarvitada, kuid võib ette valmistada tulevikulise kallalekippumise tõrjeks tulevikus.⁹⁶ Sellised ettevaatusvahendid võivad minnuda aga ise hädakaitselist kaitses võimaldavaks kallalekippumiseks. Näit. ma tean kellegi kavatsust saabaval ööl tungida mu korterisse ja selle tõrjeks seadma iselaska püssi ukse külge.

Lihtis on teoreetiliselt määrata ajalolise kaitses algust kallalekippumine esmakordselt algatab kallale-

преступного действия." Гагантsev, lk. 157.

⁹⁵ Поэтому оборона несмыслена, если зло, которое грозит, не имеет еще реального характера, можно наступить только в отдаленном будущем." Гагантsev, lk. 157.

⁹⁶ "противъ отдаленной, неопредѣленно грозящей опасности можно принимать меры предосторожности, но нельзя обороняться, а во 2-ю, подтверждается второю частью, относящуюся несвоевременную оборону къ превышенію оной." Гагантsev, lk. 157.

kiputu õigusühiviste rikkumise taotluse. Võtame aga näit. juhtumi, et öösi ärganud silman toast rõonast, kes lahti muukind uku ~~ora~~ tulnud tuppa. KS-u 475. §-i järel on sissetungija sooritand süüteo - rikkund mu õigusühiviseid; kuid hädakaitseline kaitse võimaldub ta vastu kuna ta teistkordselt mu õigusühiviste rikkumiseks on kallalekippumas, sest nüüd on ta käitumine suunatud kas mingile isikulisele või varanduslikule õigusühivisele, ka sukkorvat kui ta kavatses mu tuba kasutada ainult öökonterins.

Kallalekippumise lõppu ehk hetke, mil kallalekiputu ei suuda tõkendada kallalekippujal sooritada oma õigusühiviste kallal süütegu tuleb lugeda ka ajaldise kaitse lõpuks. Kuna kallalekippumine ja tema läbisooritada võimaldub süütegu erinevad, sepsärast on kaitse ajaldine ka süüteo lõppedes, näit. tabades varastatud esemega minu toast lahkuva varga, kuid tema tagasjamine mööda tänavat pole enam üldse hädakaitseline käitumine.

Kallalekippumise lõppu tähib öieti ära kaitse ja mittevutelisus takistada kallalekiputu õigusühivistega sooritada süütegu. Näit. hädabi juures on kaitse täiesti ajaldine, kui märkan, et keegi isik lööb teise maha ja sorib ta taskute kallal mingi ma nuttan mahatöödude appi.

Kuid nii hädabilise kui ka kallalekiputu enese

poolt sooritatud kaitse ajaldisus lõpeb kallalekippu-
mise lõppemisel kas kallalekiputu enese taht või kait-
setegevuse tagajärjel. Näit. keegi hüüab seljast tagant mul-
le kallale. Minu äkilisest ümberpööramisest kohutatud
ta paigeb või siiski kallalekipunud lõpetab minu
õhestunud löögi tagajärjel. Minu edaspidine kait-
sekäitumine tema vastu olens juba hädakaitse lüäl-
dus, mille vastu tema ise võib korvutada hädakait-
selist kaitset, et hoida ära tavalisest juhtuvat varas-
te ja teiste väikeste süüteo-kavatsejate poolsumnuks
peksmist tabamisel. Samuti pole hädakaitselik kaitse
enam ajaldine kui on teostatud süütegu, hävitatud
või ära võetud õigushüvis, millele oli kallalekipumi-
ne suunatud.⁹⁷ Näit. keegi isik andis mulle kõrva-
kiilu ja istudes rahulikult irvitab mulle otsa, ka-
vatsemata oma tegu korrata. Sel korral minu rea-
gerimine samaga taunmisena pole ainult mitteajaldine
kaitse, vaid pole üldse hädakaitseline käitumine vaid
kättemaksu akt. Eelpool käsitletud piirides on kaitse ajal-

97 „Поэтому, на опору не может быть
ссылки, как скоро нападение уже прекратилось,
но воле виновного, или благодарят действительному
уничтожению или отнятию блага
или интереса, составлявшего цель посяга-
тельства“ Гагантsev, lk. 156.

oline, varasem või hilisem pole kaitse enam ajaldine vaid KS-u 45. §-i II lõike järel tekib hädakaitse liialdus.⁹⁸

Need teoreetilised põhijooned on aluseks ja peavad olema aluseks kohtule, kes määrab kaitse ajaldisuse igal üksikul kaasusel.⁹⁹

§ 28. Liialdamatus.

KS-u 45. §-i II lõike järel hädakaitsele kaitsele sätitakse liialdamatuse nõue, mis on määrateldav raskemini kui ajaldisus.

Germaani kriminaalõigusteadlased SKS-u 53 §-i II lõike¹⁰⁰

⁹⁸ „Презабременное или слишком позднее противодействие нападающему одинаково не подходит под понятие обороны, а такая несвоевременная защита является, как это указано во 2-ой части ст. 45, превышением обороны.“ Тагантsev, lk. 157.

⁹⁹ „Самое определение презабременности или запоздалости обороны может быть сделано судом только сообразно с обстоятельствами каждого отдельного случая.“ Тагантsev, lk. 157.

¹⁰⁰ „Nothwehr ist diejenige Vertheidigung, welche erforderlich ist, um einen gegenwärtigen, rechtswidrigen Angriff von sich oder einem Anderen abzuwenden.“ Frank, ^{Strat.} Gesetzbuch. lk. 159.

alusel nõuavad erandjuhtumina, et kaitse oleks üldse tarvilik, tähendab, pole võimalik taganeda ilma oma huvide kaotusega. Seda pidavat silmaspidama mitte süüdivate ja mitteteadvalt kallalekippujate suhtes.¹⁰¹

Tagantsev esitab sama, et kaitaja ei või tarvitada vägivalda kui ta oleks võinud piirduda mittevägivaldse tegevusega; ei või tekitada mingit masket viiga kallalekippujale, kui kaitaja enese arusaamise järel hädakoht oleks võinud kõrvaldada vähem kahju tekitava viisiga.¹⁰² In teonia kehtiv vaade¹⁰³

ei säti nõuet, et hädakaitset kaitset võib tarvitada ainult siis, kui pääsus muud viisi pole. KS eitab sellist nõuet täiesti ning Tagantsevist võib arusaada, et need need on sätitud liialduse vältimiseks.

Tõmbamegi teoreetilisi alusjooni kaitse liialdamatuse määramiseks. Üldreeglis on, et kaitse piirid

¹⁰¹ Vt. Hippel, Strafrecht II lk. 210 j.

¹⁰² „Защищающийся не может прибегнуть к насилью, если он мог ограничиться действием не насильственным; не может причинить какое-либо тяжкое зло нападающему, если и по его мнению опасность могла быть устранена менее значительным вредом.“ Tagantsev, lk. 157.

¹⁰³ Vrdl. Liszt, Lehrbuch 146 j.

määratakse kallalekippumise piiridega.¹⁰⁴ Suhte määramisel kallalekippumise ja kaitse vahel tekib raskusi. Kas nõnda nende vahelist võrdsust ja mis alusel? Kui kaitse määr oneneb kallalekippumisest, siis paratamatult peab teatud võrdsus nende vahel eksisteerima. Ideaalne hädakaitselik käitumine oleks kaitse ühtumisel kallalekippumisega, siis rakendus kogu looduses valitsev põhimõte igale mõjuvale tungile võrdselt ja vastupidiselt tungist. Inimelus sellist võrdsust nõnda on võimatu, sest millisel alusel määrata kahe käitumise võrdsust? In teория nõutakse kas võrdsust kallalekippumisega ohustavate ja kaitsega rünnatavate õigushüvivate vahel¹⁰⁵ või sätitakse kaitsekäitumine sõltuvusse kallalekippumise intensiivsusega.¹⁰⁶ Näit. keegi kipub mulle kallale. Elumiste ahvarduste ja praeguse olustiku tõttu teades, et ta taotleb mind tappa võin ta esimese printsiibi alusel surmata, sest elu elu vastu. Teades, et ta tahab mulle ainult kõva-kiilu anda ei või ka minu kaitse olla tugevam, kuid teise printsiibi alusel võin teda isegi surmata kui ta järeljätmatult tikub mulle kallale.

KS nõuab kindlalt võrdsust, sest muide polekski olemas hädakaitse liialdust kaitse liialduse näol. §§-ide 425 ja 436 järel on võrdsuse määra-

¹⁰⁴ „Мера зашита определена некаким образом разумным управлением.“ Tagantsev, lk. 157.
¹⁰⁵ Binding, Handbuch I lk. 750 j. ¹⁰⁶ Liszt, Lehrbuch lk. 147.

mise aluseks esimene printsiip, tähendab, nõutakse kallalekippumisega ohustatavate ja kaitsega rikutavate õigushüviste võrdsust, sest hädakaitse liialdus on nende §§-ide järele karistatav kui kaitsekäitumine oli kallalekippuja surmanine või talle ülinaske^{ja naske} /kehavigastuse tekitamine kui see ei järgnenud kaitseks elukallale kippumise või vägistamise vastu.

Õigushüviste võrdsust pole alati kerge määrata, vähemalt kallalekiputul endal. Näit. öösel ärrganud näev toas kellegi võõra. Võimatu on määrata mil kindlaks - kuigi ma kaalutleks külmalt nagu kohtuniku - kas ta tahab mind tappa, vigastada, varastada, sepärast on KS-u järele hädakaitse liialduse karistamatus arusaadav.

Kaitse liialduse kohta tuleb märgendada, (vaata käsitletava töö alamärke 102) et kaitse teadvalt mitte süüdlivale isikule ja mitte tahtlikult kallalekippujate vastu peab käituma nõrgemini ja ka teisiti katsudes kallalekippumist parerida - näitaks lapse vastu - kui tahtlikult, eriti aga korduvalt kallalekippuja vastu.

Enam kui kaitse ajaldisus on kaitse liialdamatus määratav kohtu poolt igal üksikul koasusel.

IV jagu:

Hädakaitse liialdus ja arvata hädakaitse.

§ 29. Hädakaitse liialdus.

HSm 45. §-i II lõine sõnastusest: „Hädakaitse piiridest ülestumine kaitse liialdamise või ebaõigel ajal tarvitamise teel on karistatav ainult seaduses eriti ettenähtud juhtudel,“ selgub, kui hädakaitselik kaitse on mitteajaldine — enneaegne või liigihiline — või liialdatud, siis kaitsja käitumist tuleb lugeda kuritegelikuks, olguigi et see karistatav on ainult seaduses eriti mainitud juhtumitel.¹⁰⁷

Üldiselt hädakaitse ^{liialdus} karistamatus on õiglaslik, kuna kohtunik võib küll leida kaalutledes kaitse ajaldisuse või liialdamatuse kuid kaitsjal võitluspalavikus pole see kerge ning enesetalhoiu va-

¹⁰⁷ „Переходъ за предметы обороны, въ видѣхъ или несвоевременной, т. е. преждевременной или поздней защиты, или же посредствомъ измышленыхъ и ненужныхъ мѣръ охраны, не можетъ уже служить всегда и безусловно оправданіемъ, а онъ наказуемъ, но только въ случаяхъ, указанныхъ въ законѣ.“ Таганцев, кн. 158.

tu tõttu enamikus kaldutakse liialdama.

Karistatavat hädakaitse liialdust käsitlevad §§ 425 ja 426.

§ 425. „Siündlast tapmises, mis saadeti korda hädakaitse piiridest üleastumisel, kui see tapmine ei järgnenud kaitseks elukallale kippumise või vägistamise vastu, karistatakse:

vangimajaga mitte üle ühe aasta.

§ 426. „Siündlast ülnaske või raske kehavigastuse tahtlikus tekitamises hädakaitse piiridest üleastumisel, kui see vigastus ei järgnenud kaitseks elukallale kippumise ^{või} vägistamise vastu, karistatakse:

arestiga mitte üle kuue kuu.

Kui kallalekippumine pole summatud elule või sugulisele puutumatusse, siis hädakaitsele summine on alati karistatav, küsimata kas vastav käitumine toimus tahtlikult või mitte; kehavigastamine on karistatav ainult sel korral kui vigastus tekkis ^{itati} tahtlikult. Siit selgub, et Kõ arvestab ka kaitseja psüühilist olukorda, veel enam, ka karistatava hädakaitse liialdusel karistuse summe määramisel tuleb just arvestada kaitseja psüühikat käitumise hetkel. Kaitseja ärevust, hirmu ete saab kindlalt karistust kergendava ajasoluna näha. ^{108.}

Ja karistatakse hädakaitse liialdus on tugevasti privilegieritud, milline KS-u sisukoht on õige arvestades, et hädakaitse on õiguskorra kaitse.

§ 30. Arvatakse hädakaitse.

KS ei tunne sellist mõistet, tähendab, in teoria käiteldavad sellist juhtumit kus isik arvab, et ta on hädakaitsetes ja teostab siis hädakaitset kaitset. KS-u järel arvatakse hädakaitsetes käitujat karistatakse vastavalt selle teo järel, millise kaitse moodustab.¹⁰⁹

обороны, естественное чувство раздражения и запальчивости могут быть приняты во внимание законодателями при определении размеров ответственности за случаи этого рода, а самый объем такого невинного возбуждения может влиять на выбор судом меры наказания." Таганцев, лк. 158.

¹⁰⁹ "Отъ превышенія обороны должна быть отнимаема минимая оборона, когда защищающийся только предполагать, что онъ находится въ состояннн обороны; въ этихъ случаяхъ могутъ быть приименыя постановленія объ ошибкѣ и заблужденнн, но не можетъ имѣть мѣста оправданнн обороною." Таганцев, лк. 158.

Lõppena tähendagem kriminaalpoliitiliselt: Inimeste käitumine põhjeneb vähem mõistusel kui just hingesügavustel peitsevatel tungidel ja ürgseil vaistudel, seepärast võimaldagu hädakaitse alati KS-us ettenähtud raamides; see ei vii veritasule vaid kriminaalõiguskorra kindlamale püsivusele.

III lõige:
Hädakaitse naaberriikide rehtivas kriminaalõiguskorras.

§ 31. Hädakaitse Läti kriminaalõiguskorras.

LDS ei 1. pöätüni 4. lõike 44. artikli I lõike järel¹¹⁰ ei loeta kuritegelikkus tegu, mis sooritatud hädakaitse tegija enese või teise isiklike või varanduslike hüviste õigusvastase ohustamise vastu. Kuna LKS on nagu KS-ri ex-Vene 1903. a. kriminaalseadustikule

¹¹⁰ „44. Eine Handlung ist nicht als strafbar ^{anzusehen}, wenn sie in der Notwehr gegen eine rechtswidrige Bedrohung der Persönlichkeits- oder Vermögensgüter des Täters selbst oder eines anderen begangen wurde.“ Lettlands

baseeruv, repärast. vastavates seadustikes hädakaitse käsitlemisel võib märgendada identsust.

Nii LKS-¹¹¹ 4. lõike „Tegude süüksarvamine ja kuritegelikkus“ järele õigusvastasuse mõiste ühtub vastava mõistega KS-us, erandiks on ainult LKS-u järele õigusvastasust kõrvaldava põhjusena toodud käitumised, mis sooritatud ex-Vene 1903. kriminaalseadustiku §§-ide 636. ja 637. alusel LKS-u 43. artiklisse toodud alustel.¹¹² Vastava artikli järele ei loeta õigusvastaseks neid tegusid,

Strafgesetzbuch. lk. 15/16.

¹¹¹ „Vierter Abschnitt. Zurechnung und Strafbarkeit der Handlungen.“ Lettlands Strafgesetzbuch. lk. 14.

¹¹² „43. (636., 637.) Nimmt eine Dienstperson unter ausserordentlichen Umständen eine Diensthandlung vor, zu der sie durch das Gesetz oder den ihr erteilten Auftrag nicht berechtigt ist, die aber in Erwägung des staatlichen Besten notwendig war, oder wegen der Dringlichkeit der Sache ohne offensichtlichen Nachteil für den Dienst nicht bis zur Einholung der Erlaubnis dazu aufgeschoben werden konnte, so ist dies nicht als Vollmachtüberschreitung anzusehen.“

als Dienstperson ist jede Person zu betrachten, die im Staatsdienst, im Dienst eines staatlichen Autonomem unternehmend oder im Kommunaldienst ständige Pflichten oder vorübergehende Aufgaben erfüllt.

mida sooritavad riigi- või omavalitsuste teenistujad, riigipresident, seimi ja kabineti liikmed kui ka omavalitsusorganite valitud liikmed väljaspool seaduse ja teenistuskäsu täitmist riigihuvides nende käitumiste tungiva hädatarvilikkuse tõttu.

PKS-u 44. artikli II lõike järel on hädakaitse liialdus – kaitse liialdamise või ebaõigel ajal tarvitamise tõttu – karistatav ainult seaduses mainitud juhtumel ¹¹³ ja neiks on nagu KS-ki surmanisel (artikkel 493 ¹¹⁴) ja tahtliku ülinaske või naske kehavigastuse tekitamisel (artikkel 446 ¹¹⁵), kui kaitse

---

Der Staatspräsident, die Saeimaabgeordneten, die Glieder des Ministerkabinetts, sowie die gewählten Glieder der Selbstverwaltungsorgane sind Dienstpersonen gleichzustellen.“ Lettlands Strafgesetzbuch. lk. 15.

¹¹³ „Die Überschreitung der Notwehr durch übermäßige oder unzeitgemässe Verteidigung ist nur in dem vom Gesetz besonders bezeichneten Fällen strafbar.“ Lettlands Strafgesetzbuch. lk. 16.

¹¹⁴ „493. (459). Wer in Überschreitung der Grenzen der Notwehr einen Mord begeht, wird, falls dieser Mord nicht zur Abwehr eines Angriffes auf das Leben oder einer Notzucht begangen wurde, bestraft: mit Gefängnis.“ Lettlands Strafgesetzbuch. lk. 16.

¹¹⁵ „446 (473). Wer in Überschreitung der Grenzen der Notwehr vorsätzlich eine sehr schwere oder schwere Körper-

ei järgnemud kaitseks elukallalekippumisele või vägistamise vastu. Koristus ka neil juhtumil on privilegieritud.

§ 52. Hädakaitse Nõukogude - Vene kriminaalõiguskonnas.

U. K 13. artikli 1. lõike ¹¹⁶ järele ühiskondliku kaitse viise ei tarvitata üldse nende isikute vastu, kes sooritasid teo, mis on kriminaalõigustes ettenähtud, milline aga kohtu poolt kindlaks tehtuna, toimus hädakaitses kallalekippumise vastu, mis suunatud Nõukogude organisatsioonile, kaitsja enesele või teisele isikule, kusjuures püsiti vajaliku kaitse piirides. Esitatud artikli järele hädakaitse nõvaldab

---

verletzung verursacht, wird, falls die Verletzung nicht zur Abwehr eines Angriffs auf das Leben oder einer Notzucht erfolgte, bestraft: mit Haft" Lettlands Strafgesetzbuch. Nr. 119.

¹¹⁶ "Maßnahmen des sozialen Schutzes werden überhaupt nicht gegen solche Personen angewendet, die Handlungen, die von Strafgesetzen vorgesehen sind, begangen haben, falls diese Handlungen nach der Feststellung des Gerichtes im Wege der Notwehr gegen Angriffe auf die Räteorganisation oder auf die Person des sich Verteidigenden selbst oder eine andere Person begangen

käitujalt ühiskondliku kaitse viiside tarvitusele võ-
tu. Ühiskondliku kaitse viise tarvitatakse U.K. 7. ar-
tikli järelle isikute vastu, kes sooritand ühiskond-
likult ohtlikku teo, või kaldudes kuritegelikku
ringi või varasema kuritegeliku tegevuse kaudu
kujundab ühiskondliku ohu. nende vastu suuna-
tud kaitse viisid on kohtulic-parandavad, me-
ditsiinilised või meditsiinilis-pedagoogilised.¹¹⁷ Sellest
nähtub, et ühiskondliku kaitse viise ei tarvitata
isiku kohta mitte seepärast, et ta on sooritanud
kriminaalseadustes sooritatud teo, vaid sellepärast,
et ta ohustab ühiskonda oma ühiskonda-ohus-

---

gen worden sind, wenn hierbei nicht die Grenzen
der erforderlichen Verteidigung überschritten wur-
den." Maurach, Russ. Strafr. ln. 101.

¹¹⁷ „Art. 7. U.K. bestimmt: „Auf diejenigen Personen,
die sozialgefährliche Handlungen begangen haben
oder infolge ihrer Beziehungen zu verbrecherischen
Tresen oder infolge ihrer früheren verbrecherische
Tätigkeit selbst eine soziale Gefahr darstellen,
finden Maßnahmen gerichtlich-bessernder Art,
medizinischer oder medizinisch-pädagogischer
Art Anwendungen.“ Maurach, Russ. Strafr. ln. 78

tava meelsuse, kaldumise tõttu,¹¹⁸ sest sellisest meelsusest tingitud igasuguse käitumise pärast lülitatakse käitaja ühiskonnast välja,¹¹⁹ kaitse-riiside kaudu, küsimata kas isik on arusaamisvõimeline või mitte, sest mõlemate käitumised võivad ohustada ühiskonda. Arusaamisvõimelised kui käituvad tahtlikult, tähendab, kui oma käitumise ühiskonda ohustavat iseloomu tunnevad ja vastavaid käitumise tagajärgi soorivad või ettevaatamatult, kui nad käitumise tagajärgi ette ei näe, mida nad peaksid nägema, langevad U.K. 10. artikli¹²⁰

¹¹⁸ „Es soll nicht die Tat geahndet werden, sondern dem Verbrecher als dem antisozial empfindenden Individuum, der seine antisoziale (gefährliche) Einstellung durch gefährliches Handeln symptomatisch offenbart...“ Maurach, Russ. Strafr. bk. 152.

¹¹⁹ „Jede sozialgefährliche Handlung ist nach dem Ugslovnyj Kodeks ein Verbrechen und unterliegt der Anwendung seiner Normen.“ Maurach, Russ. Strafr. bk. 76.

¹²⁰ „Art. 10. U.K.: auf Personen, die sozialgefährliche Handlungen begangen haben, finden die Maßnahmen des sozialen Schutzes gerichtlich - besonderer Art nur dann Anwendung, wenn diese Personen a) vorsätzlich gehandelt haben d. h. die sozialgefährliche Charakter ihrer Handlung erkannten und deren Folgen wollten oder deren Folgen wissentlich

järele kohtulik-parandavate kaitseviiside alla, mis üldinimestel'selt vastavaol meie KS-u karistustele. ¹²¹

Muul juhtumel tarvitatakse riiskonda ohustava isiku väljalülitamiseks UK 12. ja 11. artikli järele meditsiinilisi või meditsiinilis-pedagoogilisi kaitseviise. ¹²²

Ettepool esitatu ja U.K. 1. artikli ¹²³ alusel kriminaalseadusandluse ülesanne on kaitsa sotsialistlikke töölis- ja talunikke ja nende rehtivat õigust

eintreten ließen, oder b) fahrlässig gehandelt haben, d. h. die Folgen ihrer Handlungen nicht vorausgesehen haben, obwohl sie dieselben voraussehen mußten, oder leichtsinnig hofften, die Folgen abwenden zu können. Mawrach, Russ. Strafr. bk. 79.

¹²¹ Rt. Mawrach, Russ. Strafr. bk. 159 jj.

¹²² Rt. Mawrach, Russ. Strafr. bk. 84 jj.

¹²³ „Die Kriminalgesetzgebung der Russischen Sozialistischen Föderativen Rätepublik hat zur Aufgabe den Schutz des sozialistischen Arbeiter- und Bauerstaates und der in ihm geltenden Rechtsordnung vor sozialgefährlichen Handlungen im Wege der Anwendung der in diesem Gesetze genannten Maßnahmen des sozialen Schutzes denjenigen Personen gegenüber, die Verbrecher begehen.“ Mawrach, Russ. Strafr. bk. 152

ühiskonda ohustava käitumise vastu ühiskondlike kaitseviiside kaudu. Kuna UK 13. artikli I lõike järel hädakaitses käitaja suhtes ei tarvitata kaitse viise, seepärast ta käitub ühiskonda mitteohustavalt, veel enam, kuna hädakaitses on lubatud ka nõukogude-organisatsiooni kaitseks, teotseb hädakaitseline kaitseja täieliku õiguskorra kaitsejana, riigivõimu esindajana koguni tundub. Et aga hädakaitseline kaitse püsiks elpsõlnimetatud ideelisel alusel seaks sead kehtiv õigus institutidile kindlad piirid, mille vaatlusele asumeegi.

U. K. 13. artikli I lõike järel hädakaitses on vajaline kaitse nõukogude-organisatsiooni, kaitseja enese või teise isiku vastu sunnitud ühiskondaohustava kallalekippumise vastu.

Seaduse tekstis pole küll sõnastatud kallalekippumise nõudena, et ta peab olema ühiskondaohustav, kuid ainult sel põhjal sooritatud tegusid loetakse süütegudeks. Kallalekippumise subjektiks võivad eranditult olla mõni inimene, küsimata, kas nad käituvad tahtlikult või on koguni arusaamisvõimetud. Objektiks võivad olla nõukogude-organisatsioon ja kõik inimese isikulised ja varanduslikud õigushüvised.¹²⁴

Kaitse on sisuliselt ühiskondaohustav tegu,

¹²⁴ Vt. Maurach, Russ. Strafr. lk. 109.

sest ainult selliseid tegusid kirjeldab kriminaalseadus, kuid vastav käitumine peab olema sunnitud ainult kallalekippuja mitte aga kolmanda isiku vastu, kuna U.K. artiklil 139 lseb hädakaitset kolmanda isiku surmamist ettevaatamata tapmiseks.¹²⁵ Kaitse subjektiks võib olla kallalekipputu ise või iga teine inimene s.o. hädakaabi. Igal juhtumil kaitse peab olema vajalik, tähendab, et tõrjuda kallalekippumist, kuidas vastav kaitse hädakaitse liialdusena muutub ühiskondaohustavaks - formaalses mõttes - ja hädakaitse liialdaja kohta tarvitatakse ühiskondliku kaitse viise, olgugi et pehmendataud kujul.¹²⁶

§33. Hädakaitse Saksa kriminaalõiguskorras.

SKS-n 1. osa 4. lõike - põhjused, millised karistuse välja suluvad või pehmendatavad¹²⁷ - 53. §-s sisustub, et

¹²⁵ Vt. Maurach, Russ. Strafr. lk. 103.

¹²⁶ "Notwehrerzess" unterliegt den Maßnahmen des sozialen Schutzes, doch ist in Art. 48 Ziff. 1 bestimmt, das der Exzess als sanctionsmildernder Umstand zu bewerten ist." Maurach, Russ. Strafr. lk. 102.

¹²⁷ "Vierter Abschnitt. Gründe, welche die Strafe ausschließen oder mildern." Frank, Strafgesetzbuch. lk. 136.

karistatav tegu pole see, mis kästud hädakaitse läbi.¹²⁸ Seega hädakaitse SKS-u järel pole karistatav tegu. Karistatava teo definitsiooni SKS ei anna, kuid saksa kriminaalõigusteaduse alusel tuleb lugeda selleks seaduse poolt karistuse ähvardusel keelatud tegu¹²⁹ (Voll. KS-u süüte mõistega, § 1). Kuid karistuse ähvardusel keelatakse selliseid tegusid, mis on õigusvastased ehk Bindingu normiõpetuse alusel kriminaal-seaduses peitva normi vastu.¹³⁰ Sellele n.n. objektiivsele õigusvastasusele tavatsetakse vastu seada n.n. subjektiivset õigusvastasust - süülikkust, ilma milleta ka ei teki karistatavat tegu¹³¹, resp. süütegu. SKS baseerudes nii objektiivsele kui ka subjektiivsele õigusvastasusele 1. osa 4. lõikes käsitledes põhjusi, millised karistuse välja sulavad, leiab neiks võrdsel tasemel süü ja objektiivse õigusvastasuse püundumise.¹³²

¹²⁸ „§ 53. Eine strafbare Handlung ist nicht vorhanden, wenn Handlung durch Notwehr geboten war.“ Frank, Strafgesetzbuch. lk. 159.

¹²⁹ „Verbrechen (Delikt, Straftat) im formellen Sinne ist ein rechtlich für strafbar erklärtes Verhalten.“ Frank, Strafgesetzbuch. lk. 1.

¹³⁰ Voll. Frank, Strafgesetzbuch. lk. 177.; Binding, Normen I lk. 56j. Olshausen, Kommentar I lk. 252. ff.

¹³¹ Vt. Frank, Strafgesetzbuch. lk. 160

¹³² Vt. Frank, Strafgesetzbuch. lk. 136.

Selleks SKS-u järele mitte-sündinud kõrvaldab teelt samuti karistuse kui õiguvastasuse puuduminegi. In teoria tõlgendatakse SKS-u vaadet mitmeti, kuid ainult Binding lahendab selle õieti kaotades objektivse ja subjektiivse õiguvastasuse ja tunnistades normivastasust. Sel alusel ka SKS-u järele süü ja õiguvastasuse puudumine võrdselt suluvad välja karistuse, kuid õiguvastasuse puudumine - näit. häda kaitses - kõrvaldab teelt ka karistatavuse (vrdl. KS-u karitegelikkuse), mida ei tee süü puudumine.

SKS-u 53. §-i II lõike järele häda kaitses on vajalik kaitses kaasaegse, õiguvastase kallalekippumise tõrjumiseks eneselt või teiselt.¹³³

Kaitse ulatuses olevaks kallalekippumiseks tarvitakse in teoria nõnda tegemuslikku¹³⁴ või ka tegevustuliku tegemuslikku¹³⁵ käitumist. Kallalekippumise kaasaegsuse all tuleb mõista kallalekippumise vältimatut esseismist või olema juba alanud ning kaitses

¹³³ „Nothwehr ist diejenige Vertheidigung, welche erforderlich ist, um einen gegenwärtigen, rechtswidrigen Angriff von sich oder einem Anderen abzuwenden.“ Frank, Strafgesetzbuch. lk. 159.

¹³⁴ Vt. Liepmann, Verbrechen. lk. 183

¹³⁵ Vt. Liszt, Lehrbuch lk. 145.; Hippel, Strafrecht II lk 204.j. Binding, Handbuch I 739 jj.

hetkel veel kestuma, mitte aga tulevikus ähvardama
või juba lõppend olema.¹³⁶

Kallalekippumise õigusvastasuse all mõetakse, et
kallalekippumine olgu pahatahtlik¹³⁷, või süülik (sub-
jekttiivselt õigusvastane)¹³⁸ või - nagu kehtiv vaade -
objektivselt õigusvastane¹³⁹, õigemini, normivastane; või kallale-
kippumine peab olema selline, et kallalekiputu pole kohus-
tatud teda kannatama,¹⁴⁰ süga on hädasaitse ka looma-
de vastu. Selline vaade võis tekkida ainult seepärast, et
StS u 54. §-i järel¹⁴¹ hädaseisund on vähe arenend.

¹³⁶ Vt. Liszt, Lehrbuch lk. 146; Hippel, Strafrecht II lk. 208 j.; Frank, Strafgesetzbuch lk. 160. etc.

¹³⁷ Vt. Ferneck, Rechtswidrigkeit II lk. 122.

¹³⁸ Vt. Bar, Gesetz u. Schuld III alamõrkus 203.

¹³⁹ Vt. Liszt, Lehrbuch lk. 145; Hippel, Strafrecht II lk. 204.;
Bar, Gesetz u. Schuld III lk. 146. etc.

¹⁴⁰ Vt. Vergleichende Darstellung II lk. 263. Vrdl. Frank, Straf-
gesetzbuch lk. 161. : „Rechtswidrig ist ein solcher Angriff, zu-
dessen Duldung der Angreifene nicht verpflichtet ist. Von
diesem Standpunkte aus gelangt man dazu, nicht nur
den von einem schuldlos handelnden Menschen, sondern
auch den von einem Tier ausgehenden Angriff als
rechtswidrig zu bezeichnen.“

¹⁴¹ „§ 54. Eine strafbare Handlung ist nicht vor-
handen, wenn die Handlung außer dem Falle
der Nothwehr in einem unverschuldeten, auf andere

Siiski in teooria lahendub see nii, et hässi-
tatud koera kallalekippumine viiakse hädakait-
sesse, mille juhtumel eksisteerib hädaseisund.¹⁴²

Kallalekippumisele kehtamine ei kõrvalda sellelt õi-
gustvastast, ¹⁴³ muidugi eeldusega, et kehtamiseks
polenud kaasagne õiguvastane kallalekippumine.

Kallalekippumise subjektiks võivad olla ka
isikud, kes personaalselt vabastatud kas riigi- (näit. Maa-
päeva liikmed) või rahvusvahelise õiguse järel (näit. saadikud)
SKS-w alt; samuti on hädakaitseline kaitse võimalik
ametnike vastu, nende üleastumisel oma teenistus-
kohustuste piires.¹⁴⁴

Kallalekippumise objektiks on iga inimese kõik
isikulised ja varanduslikud õigushüvised.¹⁴⁵

Kaitse olemuslikult on kallalekippuja õigus-
hüviste rikkumine, mitte aga kolmandal isikul.¹⁴⁶

Kaitse subjektiks võib olla kallalekipputu ise,

Weise nicht zu beseitigenden Nothstande zur Rettung
aus einer gegenwärtigen Gefahr für Leib oder Le-
ben des Thäters oder eines Angehörigen begangen
worden ist. Frank, Strafgesetzbuch. lk. 165.

¹⁴² Diszt, Lehrbuch, lk. 145.; Liepmann, Verbrechen. lk. 184.

143, 144, 145, 146 Diszt, Lehrbuch. lk. 145 j.; Hippel, Strafrecht
II lk. 203; 207; 210; Binding, Handbuch I lk. 739 j.; Frank,
Strafgesetzbuch lk. 161 j.; Liepmann, Verbrechen. lk. 184.

kui ka teine isik, ka sel juhtumil kui kallalekiputu ei saa aru kallalekipumisest või ta ei soovi sellest pääsu ¹⁴⁷, s.o. hädaabi.

Hädakaitsete kaitse vajalikkuse all mõistetakse kas kallalekipumisega ohustavate ja kaitsega rikutavate õigushüviste võndsust ¹⁴⁸, või oleneb vajalikkus kallalekipumise intensiivsusest. ¹⁴⁹

Kaitset võib tulevikus tekkiva kallalekipumise vastu ette valmistada, kuid mitte vahenditega, millelega hilisemgi kaitse kaasajase kallalekipumise vastu osutub erisünteoks näit. iselasker püss. ¹⁵⁰

Hädakaitset ei kõrvalda ei pao ega võimuri organi juurekutsumise võimalus. ¹⁵¹

§ksu 53. §-i III lõike alusel hädakaitse liialdus on karistatav, väljaarvatud kui kaitsejäkäitus ärevuse, hirmu või kartuse mõjul. ¹⁵² Liszt loeb hädaabis ka sellise liialduse karistamatuks, mis sooritata

147. Liszt, Lehrbuch lk. 147; Hippel, Strafrecht II lk. 213.

148 Binding, Handbuch I lk. 750;

149 Liszt, Lehrbuch lk. 147.

150, 151 Liszt, Lehrbuch lk. 146; Hippel, Strafrecht II lk. 210;

152 „Die Ueberschreitung der Nothwehr ist nicht strafbar, wenn der Thäter in Bestürzung, Furcht oder Schrecken über die Grenzen der Vertheidigung hinausgegangen ist.“ Franke, Strafgesetzbuch lk. 159.

tud positiivsete tunnete nagu armastus etc. mõjul.¹⁵³
 Arvatakse hädakaitse - Putativnotwehr - kui isik
 teostab kaitset arvates, et talle kiputakse kallale kaas-
 aegselt, õigusvastaselt - on karistatav.¹⁵⁴

---

¹⁵³ Liszt, Lehrbuch lk. 147.

¹⁵⁴ Frank, Strafgesetzbuch lk. 164; Liszt, Lehrbuch lk. 147.

Osundatud teosed.
(Päälkirja lihend märgitud =).

Bar, L. Gesetz und Schuld im Strafrecht. III Band.
Berlin 1909 = Bar, Gesetz u. Schuld III.

Baumgarten, Arthur. Notstand und Notwehr. Tübingen 1911
= Baumgarten, Notstand u. Notwehr.

Binding, Karl. Die Normen und ihre Übertretung.
I Band. Leipzig 1872 = Binding, Normen I

- " - Grundriss des Deutschen Strafrechts. Allgemeiner
Teil. Leipzig 1907 = Binding, Grundriss.

- " - Handbuch des Strafrechts I Band. Leipzig 1885
= Binding, Handbuch I

Bonfante, P. Rooma õiguse ajalugu. Kolmanda täien-
datud väljaande järel autori loal tõlkinud Ernst
Ein. Tartu, 1930.

Brunnenmeister, E. Das Tötungsverbrechen im altrömischen
Recht. Leipzig 1887. = Brunnenmeister, Tötungs-
verbrechen.

Engelhard, Herbert. Die Ehre als Rechtsgut im Strafrecht. Mannheim-Berlin-Leipzig 1921 = Engelhard, Ehre.

Ferneck, Alexander Hold. Die Rechtswidrigkeit. Zweiter Band. Jena 1905 = Fernecq, Rechtswidrigkeit II

Frank, Reinhard. Das Strafgesetzbuch für das Deutsche Reich nebst dem Einführungsgesetz. Tübingen 1931. = Frank, Strafgesetzbuch.

Geib, Gustav. Lehrbuch des Deutschen Strafrechts. II Band. Leipzig 1861 = Geib, Lehrbuch II

Hippel, Robert. Deutsches Strafrecht. I Band. Berlin 1925. II Band. Berlin 1930 = Hippel, Strafrecht I vöi II

Hüb, Rudolf. Das Strafrecht des deutschen Mittelalters. I Teil. Leipzig 1920 = Hüb, Strafr. d. deutsch. Mittelalters I

Ihering, Rudolf. Geist des römischen Rechts. I Teil. Leipzig 1907 = Ihering, Geist I

Kantorowicz, Hermann. Albertus Candinus und das Strafrecht der Scholastic II Band. Berlin und Leipzig 1926 = Kantorowicz, Candinus II

Lettlands Strafgesetzbuch. Übersetzt im Auftrage des
Deutschen Juristenvereins zu Riga 1934.

Liepmann, M. Die Lehre von Verbrechen und Strafe
von Adolf Merkel. Stuttgart 1912 = Liepmann, Verbrechen.

Liszt, Franz. Lehrbuch des Deutschen Strafrechts.
Berlin u. Leipzig 1921 = Liszt, Lehrbuch.

Maurach, Reinhart. System des Russischen Strafrechts.
Berlin 1928 = Maurach, Russ. Strafr.

Meyer, Hugo. Lehrbuch des Deutschen Strafrechts. Leipzig
1907. = Meyer, Lehrbuch.

Mommsen, Theodor. Römisches Strafrecht. Leipzig 1899 =
Mommsen, Röm. Strafr.

Olshausen, J. Kommentar zum Strafgesetzbuch für
das Deutsche Reich. Erster Band. Berlin 1924
= Olshausen, Kommentar I

Pernice, Alfred. Marcus Antonius Labeo II Band. Halle
1878 = Pernice, Labeo II

Tagantsev, N.S. Уголовное право 22 марта 1903 г.
Pura, 1922 г. = Tagantsev.

Vergleichende Darstellung des Deutschen und Aus-
ländischen Strafrechts. II Band. Berlin 1908.
= Vergleichende Darstellung II.

Auhinna too

370365

^
λ